

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

GABIJA MIKALAUŠKAITĖ

XXI A. KINIJOS GALIOS TYRIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. *Antanas Valionis*

VILNIUS

2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

XXI A. KINIJOS GALIOS TYRIMAS

Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L30023

Vadovas

_____ Doc. dr. *Antanas Valionis*

2015-11-30

Recenzentas

2015

Atliko

_____ stud. G. Mikalauskaitė

2015-11-30

VILNIUS

2015

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS	7
1. VALSTYBĖS GALIOS REIKŠMĖ TARPTAUTINĖJE POLITIKOJE	11
1.1. Tradicinė valstybės galios samprata	11
1.1.1. Valstybės galios samprata pagal realizmą	12
1.1.2. Santykinė ir struktūrinė galia.....	15
1.1.3. Galios – saugumo dilema	16
1.1.4. Revizionizmas ir status quo	18
1.2. Kietosios valstybės galios elementai	19
1.2.1. Demografinis elementas	20
1.2.2. Ekonominis elementas.....	22
1.2.3. Karinis elementas	23
1.2.4. Technologinis elementas	24
1.3. Minkštosios valstybės galios elementai.....	25
1.3.1. Šalies kultūra	26
1.3.2. Šalies vertybės ir institucijos	27
1.3.3. Šalies vykdoma užsienio politika	29
1.4. Protingoji valstybės galia	29
1.5. Valstybės galios vertinimo klaidos.....	31
2. KINIJOS VALSTYBĖS GALIOS IR JOS ĮVAIZDŽIO ANALIZĖ	34
2.1. Kinijos valstybės galia	35
2.1.1. Kinijos demografinė padėtis.....	35
2.1.2. Kinijos ekonominė galia.....	38
2.1.3. Kinijos karinė galia	40
2.1.4. Kinijos technogalia.....	43
2.2. Kinijos įvaizdis pasaulyje.....	44
2.2.1. Kinijos įvaizdis JAV akimis	44
2.2.2. Kinijos įvaizdis Rusijos akimis	51
2.2.3. Kinijos formuojamas savo valstybės įvaizdis	55
IŠVADOS	62

REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	65
ANOTACIJA	70
ANNOTATION	71
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kietoji ir minkštoji galia pagal J. S. Nye.

2 lentelė. Amerikiečių požiūris į Kinijos ekonominę ir karinę galią.

3 lentelė. Amerikiečių požiūris į Kiniją pagal amžių ir politines pažiūras.

4 lentelė. Amerikiečių požiūris į JAV ir Kinijos santykius.

4 lentelė. Rusijos gyventojų nuomonė apie Kiniją 2014 m.

5 lentelė. Kinų požiūris į savo šalies ekonomiką.

6 lentelė. Kinų požiūris į tarptautinę prekybą (pagal amžių).

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Saugumo paradoksas.

2 paveikslas. Kietoji, minkštoji ir protingoji galia pagal A. Heywood.

3 paveikslas. Kinijos gyventojų gimstamumo, mirtingumo ir realaus prieaugio pasidalijimas 2000 – 2013 m.

4 paveikslas. Kinijos gyventojų pasidalijimas pagal amžių (%) 2000 – 2013 m.

5 paveikslas. Kinijos gyventojų pasidalijimas pagal amžių (%) 2000 – 2013 m.

6 paveikslas. Kinijos importo ir eksporto augimas 2000 – 2013 m.

7 paveikslas. Kinijos infliacijos lygis 2000 – 2014 m.

8 paveikslas. Kinijos karinės išlaidos 2000 – 2014 m.

9 paveikslas. Kinijos patentų ir pramoninių dizainų skaičius 2000 – 2013 m.

10 paveikslas. Amerikiečių nuomonė apie Kiniją 1986 – 2013 m

11 paveikslas. Amerikiečių nuomonė apie tai, kas yra pasaulio lyderis 2000 – 2014 m.

12 paveikslas. Rinkos tyrimų rezultatas: Amerikiečių nuomonė ar Kinija yra draugas ar priešas: 2000 – 2013 m.

13 paveikslas. Kinijos draugiškumo indeksas, nustatytas Rusijos gyventojų atžvilgiu 2000 – 2014 m.

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Valstybės galios koncepcija yra viena iš dažniausiai nagrinėjamų koncepcijų tarptautinės politikos kontekste. Pirmieji nagrinėję valstybės galią buvo realizmo mokyklos atstovai, kurių pradininku galima būtų laikyti Hans J. Morgenthau. Klasikinei šios sąvokos suvokimo tradicijai yra daugiau kaip pusė šimtmečio. Iki XX a. pabaigos valstybės galia buvo suprantama kaip valstybės ekonominės ir karinės bei politinės galios visuma, tačiau po Šaltojo karo pabaigos Harvardo universiteto (JAV) profesorius Joseph S. Nye įvedė „minkštosios galios“ sąvoką, kuri, anot autoriaus, turi būti laikoma valstybės galios dalimi. Andrew Heywood, papildydamas Joseph S. Nye koncepciją, įveda „protingosios galios“ sąvoką, kuri, anot autoriaus teigimu, yra kietosios ir minkštosios galios sanglauda. Kiekviena valstybė, norėdama suvokti kitų valstybių esančią galią ir galimai kylančias grėsmes, siekia ją įvertinti kokybiškai ir kiekybiškai. Kinija, kaip viena greičiausia išaugusių valstybių XXI a. metu, iškyla kaip ekonominė ir karinė grėsmė JAV hegemono statusui bei jau įsitvirtinusiai vienpoliai pasaulio sistemai. Tačiau ne tik JAV statusui, bet ir Rusijai taip sparčiai auganti kaimyninė valstybė kelia nerimą. Kinija, 2010 m. aplenkia Japoniją ir tampa antra valstybe po JAV pagal BVP, apskaičiuotą pagal galios paritetą, ji taipogi yra trečia po JAV ir Rusijos pagal karinę galią, o nuolatinis kariuomenės modernizavimas leidžia naujas technologijas pritaikyti šios galios augimui. Šiame magistro baigiamajame darbe bus analizuojama XXI a. susiformavusi Kinijos valstybės galia ir taip pat bus apžvelgiama kaip JAV ir Rusija žiūri į šios valstybės galios augimą. Taipogi bus pateikiama kaip Kinija pati mato savo galią. Vieningos nuomonės nuo ko priklauso valstybės vieta tarptautinėje arenoje nėra. Skirtingi autoriai išskiria skirtingus galios elementus. Dažnai išskiriami materialūs šaltiniai – tuos, kuriuos galime apskaičiuoti, tačiau Šaltajam karui pasibaigus vis labiau vertinamas ir nematerialių šaltinių būvimas – tai, kas kiekybiškai neapskaičiuojama.

Tyrimo problema. Nors Kinijos galia yra viena sparčiausiai iškilusių per XXI a., tačiau ne visos valstybės pripažįsta šios galios svarbą. Dažnai, nepaisant jos kiekybiškai išreikštos galios, ji vis dar traktuojama kaip šalis vidutiniokė, dar besivystanti valstybė, čia įsivyrąja deviacija. Darbe bus pristatoma reali Kinijos galia ir koks jos galios įvaizdis yra susiformavęs pasaulyje.

Problemos ištirtumas. Kinijos demografijos kainą, ekonominės, karinės ir technogalios augimą nagrinėja Pasaulio Banko (angl. World Bank), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development), Pasaulio

intelektinės nuosavybės organizacijos (angl. WIPO – World Intellectual Property Organisation), Jungtinių Valstijų gynybos departamento (angl. United States Department of Defense), Gallup tyrimų centro bei Levada tyrimų centro pateikiami oficialūs dokumentai, ataskaitos, deklaracijos ir rinkos tyrimai.

Tyrimo objektas yra Kinijos valstybės galia.

Darbo tikslas yra nustatyti realią Kinijos valstybės galią, vertinant ją per jos demografiją, ekonominius, karinius ir technologinius elementus bei išanalizuoti kaip JAV, Rusija ir pati Kinija save pozicionuoja pasaulyje, atskleidžiant kiek reali šios valstybės galia atitinka jos suformuotam įvaizdžiui pasaulyje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizavus tradicinę galios sampratą, per realizmo prizmę, išskirti kietosios, minkštosios ir protingosios galios elementus bei paaiškinti valstybės galios skaičiavimo problematiką.
2. Ištirti kaip kito Kinijos valstybės galia, vertinant ją per jos demografiją, ekonominę, karinę ir technologinę galią XXI a. eigoje ir įvertinti kokia yra šios valstybės galia šiai dienai.
3. Apžvelgti kaip JAV ir Rusija mato Kinijos valstybės galią ir nustatyti kaip Kinija save pozicionuoja pasaulio arenoje.

Priklausomas kintamasis: Kinijos valstybės galia.

Nepriklausomi kintamieji: Kinijos demografija, jos ekonominė, karinė ir technologinė galia.

Hipotetiniai teiginiai. Kinijos ekonominė galia yra antra, o karinė galia yra trečia pasaulio galia, jos augimas kelia grėsmę JAV hegemono statusui ir verčia Rusiją nerimauti dėl galimai atsirandančios dvipolinės pasaulio sistemos, tuo pačiu metu Kinija save mato labiau kaip regioninę, o ne pasaulinę galią ir nesiekia *super* valstybės statuso.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami šie tyrimo metodai: 1. Aprašomasis – analitinis metodas – naudojamas atskleisti valstybės galios sampratą, jos sudedamąsias dalis ir skaičiavimo problematiką. 2. Dokumentų analizės – naudojamas, siekiant išanalizuoti Pasaulio Banko, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos, Pasaulio intelektinės nuosavybės

organizacijos, Jungtinių Valstijų gynybos departamento ir kitų institucijų pateiktus duomenis, parengtas deklaracijas ir ataskaitas. 3. Lyginamoji analizė – naudojama, siekiant palyginti Kinijos demografijos pokyčius, taip pat jos ekonominės, karinės ir technogalios augimą nuo XXI a. pradžios. 4. Kokybinė turinio analizė – naudojama apžvelgti Gallup ir Levada tyrimų centrų vykdytas apklausas.

Šaltiniai ir literatūra. Rašant magistro darbą buvo remtasi įvairiomis užsienio ir Lietuvos autorių publikacijoms. Teoriniams darbo aspektams aptarti buvo naudojamosi užsienio autorių kaip Hans J. Morgenthau, Barry Buzan, Joseph S. Nye, Andrew Heywood, Joseph Frankel ir kt. autorių darbais, kuriuose yra aprašoma valstybės galios sąvoka, pateikiamas jos suvokimas ir išskiriami sudėtiniai elementai bei aptariama jos skaičiavimo problematika¹²³⁴⁵. Taip pat remtasi ir lietuvių autorių tokių kaip Raimundas Lopata, Egidijus Motieka, Nortautas Statkus, Česlovas Laurinavičius, Egidijus Vareikis, ir kt. autorių darbais, kuriuose nagrinėjama valstybės galios reikšmė tarptautinės politikos kontekste⁶⁷⁸. Empirinėje darbo dalyje daugiausia remtasi Pasaulio banko oficialia statistika ir ataskaitomis siekiant įvertinti realia valstybės galią⁹. Taip pat buvo naudotasi Jungtinėse Amerikos Valstijose esančio Gallup tyrimo centro duomenimis bei Rusijoje esančio Levada tyrimo centro duomenimis norint įvertinti Kinijos valstybės galios įvaizdį, kuris susiformavęs šiose valstybėse, o siekiant išsiaiškinti kaip Kinija mato save pasaulio arenoje buvo naudotasi ir strateginių dokumentų analize¹⁰¹¹¹².

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmame magistrinio darbo skyriuje analizuojamas valstybės galios suvokimas per realizmo prizmę, yra išskiriamos kietosios, minkštosios bei protingosios galios sąvokos ir elementai ir yra aptariama valstybės galios

¹ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011

² Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997

³ Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004

⁴ Heywood A., *Key Concepts in Politics and International Relations*, New York: Palgrave, 2015

⁵ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993

⁶ Lopata R., *Tarptautinių santykių istorija*, Vilnius: Arlila, 2001

⁷ Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004

⁸ Vareikis E., *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*, Kaunas: VDU, 2005

⁹ The World Bank, <<http://data.worldbank.org>>

¹⁰ Gallup, <<http://www.gallup.com/home.aspx>>

¹¹ Levada Center, <<http://www.levada.ru/>>

¹² The World Bank, *China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society*, <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>>

skaičiavimo problematika. Antras magistrinio darbo skyrius yra skirtas realiai Kinijos valstybės galiai apskaičiuoti ir apžvelgti kokį įvaizdį Kinijos galia yra sukūrusi JAV ir Rusijos gyventojams bei kaip Kinija pati suvokia savo galią. Pirmame šios dalies poskyryje išmatuojama realioji Kinijos galia, kuri yra analizuojama per jos demografiją, ekonominę, karinę ir technologinę galią, taipogi yra parodoma kaip jos galia kito XXI a. eigoje. Antrame šios dalies poskyryje, remiantis JAV ir Rusijos tyrimų centrų išvadomis yra apžvelgiama kaip Kinijos galia yra suvokiama tarptautinėje arenoje bei remiantis Kinijos strateginiais dokumentais yra nustatoma kaip pati valstybė pozicionuoja save ir nori būti matoma tarptautinės arenos dalyvių akimis.

1. VALSTYBĖS GALIOS REIKŠMĖ TARPTAUTINĖJE POLITIKOJE

Iki 1990-ųjų galia tarptautinių santykių teorijoje buvo suvokiama per realizmo prizmę. Buvo teigiama, jog valstybės galia gali būti nustatoma per karinę ir ekonominę tos šalies galią ir jos vietą pasaulyje. Vienas žinomiausių realizmo atstovų, H. J. Morgenthau rašė, jog: „Tarptautinė politika, kaip ir visa politika, yra kova dėl galios. Kokie bebūtų galutiniai tarptautiniai politikos tikslai, artimiausi jų visuomet bus galia. Savo tikslus valstybės veikėjai ir tautos savo galutiniu siekiu gali laikyti laisvę, saugumą, klestėjimą arba pačią galią¹³.“ Ši „kietosios“ galios koncepcija keitėsi besikeičiant pačiam pasauliui ir įsispartėjus globalizacijos ir kitiems procesams. Šiuos procesus apėmė Šaltojo karo bipolinės sistemos žlugimas, valstybių nepriklausomybių atgavimas, nacionalinio identiteto paieška ir tarpusavio sąsajų augimas. J. S. Nye įvedė naują „minkštosios“ galios koncepciją, teigdamas, jog minkštoji galia tai gebėjimas pakreipti kitas valstybes savų tikslų įgyvendinimo link¹⁴, o A. Heywood papildė J. S. Nye mintis, pridėdamas „protingosios“ galios terminą, kuris, anot autoriaus, yra minkštos galios stiprinimas, paremtas kietos galios priemonėmis ir atvirkščiai¹⁵. Prieš aptariant naujas galios formas, reiktų apžvelgti ir tradicines galios formas ir jų reikšmę tarptautinėje politikoje. Šiame skyriuje bus nagrinėjama tradicinė galios samprata, kietoji, minkštoji ir protingoji galia ir jos elementai bei galios matavimo problematika.

1.1. Tradicinė valstybės galios samprata

Žodis galia turi daugelį skirtingų definicijų ir yra naudojamas įvairiems reiškiniams paaiškinti. Kaip pažymi Joseph Frankel, galia yra sunkiai paaiškinamas tarptautinių santykių skirtyje ir negali būti tiksliai apibrėžiamas, kaip pavyzdžiui fizikoje¹⁶. Autorius išskiria, kad fizikoje egzistuoja darbo ir laiko santykis, per kurį arbas turi būti atliekamas, o žmonių visuomenėje galia suprantama ne kaip kam nors priklausantis dalykas, o kaip tarpusavio santykių fenomenas, kuris pažymi galimybę sukelti norimas pasekmes.

¹³ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 201, p. 48.

¹⁴ Nye J. S., *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*, New York: Pearson, Longman, 2005 p. 61.

¹⁵ Heywood A., *Key Concepts in Politics and International Relations*, New York: Palgrave, 2015, p. 87.

¹⁶ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 104.

Tarptautiniuose santykiuose „galios“ sąvoką dažnai aptemdo du klydimai. Dažnai yra suprantama kariniu požiūriu, kaip jėga sukianti karą. Šis požiūris galbūt galėjo tikti iki branduolinėje eroje, tačiau mūsų amžiuje, kai abipusio atgrasinimo fone vis didesnę reikšmę įgauna kiti nekariniai galios elementai, kurie bus minimi toliau darbe, tos apibrėžimas netinka. Antras klydimas būtų susijęs su galios matavimo ir skaičiavimo problematika. Susumavus ir palyginus tokiais dalyku kaip ginkluotų kareivių skaičių, karo laivų tonažą ar panašius rodiklius, daryti išvadą apie valstybės galią yra neracionalu. Dažnai pateikiama informacija gali būti neteisinga, taipogi reikia atsižvelgti į įrangos ir ginklų modernizavimą ir kitus rodiklius. Šiame skyriuje bus analizuojama realizmu pagrįsta valstybės galios samprata, aptariama struktūrinė ir santykinė galia, galios – saugumo dilema ir revizionizmo bei *status quo* prasmė ir reikšmė.

1.1.1. Valstybės galios samprata pagal realizmą

Realizmas, kaip vyraujanti tarptautinių santykių disciplinos paradigma atsiranda nuo penktojo dešimtmečio. Realizmo idėjomis vadovavosi JAV, vykdydama užsienio politiką penktojo dešimtmečio pabaigoje ir šeštajame dešimtmetyje. Šioje paradigmoje pagrindiniais tarptautinės arenos dalyviais yra laikomos valstybės ir jos paprastai traktuojamos kaip vieningi ir racionalūs agentai. Potencialiems ir aktualiems valstybių konfliktai yra skiriamas didžiausias dėmesys, kadangi šie konfliktai laikomi prigimtiniu valstybių elgsenos bruožu, dėl to, jog valstybės, anot realizmo atstovų, egzistuoja anarchinėje tarptautinėje sistemoje. Jėga ir galia yra pagrindinis realistinės analizės dėmesio objektas¹⁷. Realistai teigia, kad pasaulio politikoje pagrindinis veikėjas yra teritorinė valstybė. Jiems tokia valstybė yra unitarinis veikėjas, sąveikaujantis integruotoje tokių pačių veikėjų – valstybių – sistemoje ir siekiantis apsisaugoti, t. y. užtikrinti savo nacionalinį saugumą. Paprastai ignoruodamas valstybių vidaus dinamiką, į tarptautinius santykius realizmas žvelgia per tarpvalstybinių konfliktų prizmę, kol galiausiai šioje tarptautinių santykių mokslo paradigmoje atsiranda žodis galia. Galia – galimybė daryti įtaką, pasiekti trokštamų tikslų. Galia yra vienas svarbiausių valstybės tikslų, o tyrimų dėmesio centre atsiranda jėgos pavartojimas kaip priemonė spręsti ginčus¹⁸. Realizmas padalina pasaulį tarsi į dvi

¹⁷ Booth K., Smith S., *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Algarvė, 2000, p. 269-270.

¹⁸ Lopata R., *Tarptautinių santykių istorija*, Vilnius: Arlila, 2001, p. 6.

skirtingas sritis. Viena yra šalies vidus, o kita yra tarptautinė arena. Šalies vidus yra progresyvus ir visuomenė gali evoliucionuoti, o tarptautinė arena, savo ruožtu, yra laikoma statiška. Tarptautiniai santykiai vyksta griežtoje ir nesikeičiančioje anarchinėje tarptautinėje sistemoje, negalima jokia tos sistemos pažanga.

Filosofo T. Hobbes pristatytas tarptautinių santykių modelis yra patrauklus realistams, nes būtent šios mokyklos prielaidos apie racionalųjį veikėją apima savanaudišką motyvaciją, realistų priskiriamą tautinėms valstybėms. T. Hobbes nuomone, žmogės iš prigimties yra linkę varžytis tarpusavyje ir, kad jų natūraliai būsenai yra būdingas visų karas prieš visus. Pagrindinė problema, yra kaip iš viso gali valstybė atsirasti ir klestėti, tačiau jis atsako, jog net nuožmiausi savanaudžiai individai sudarys visuomenės sutartį su sąlyga, kad ši kurs galią, kuri įkvėptų visiems pagarbią baimę¹⁹. Vienas žymiausių realizmo atstovų, H. J. Morgenthau, išskiria, kad: „kai kalbame apie galią, galvoje turime gebėjimą kontroliuoti kitų žmonių mąstymą ir veiksmus²⁰.“ Vadinas valstybės galia, anot jo, savaime nusako tam tikrą santykį tarp dviejų ir daugiau valstybių, o „galios troškimas yra skiriamasis tarptautinės ir apskritai visos politikos bruožas, tarptautinė politika būtinai yra galios politika²¹“. Kai susidaro galios santykis tarp valstybių, galima manyti, jog viena valstybė turės daugiau galios už kitą.

H. J. Morgenthau atskleidė šešis pagrindinius realizmo principus:

1. Politiką valdo objektyvūs dėsniai, glūdinčys žmogaus prigimtyje. Žmogus nėra geras. Realistai valstybės elgesį nagrinėja per žmogaus prigimtį ir tikima, kad galima atskirti politikoje esančią tiesą nuo susidariusios nuomonės – tai, kad objektyvu ir racionalu nuo subjektyvaus vertinimo. Daroma prielaida, kad politikos veikėjai yra racionalūs.
2. Galia duoda supratimą apie valstybių veiksmus. Tai leidžia perprasti valdžios vyrų ir moterų sprendimus, nesvarbu kokius motyvus ar pažiūras jie turėtų.
3. Galia nėra pastovi, reikia suvokti jos interesą, kuris nėra veikiamas nei laiko, nei vietos.
4. Politiniai veiksmai taip pat turi moralinę reikšmę, bet tik kai tai yra susiję su politiko interesais, o ne su tradicine etika. Valstybės elgesys turi būti vertinamas moralės požiūriu, o ne pagal nacionalinio saugumo kriterijų.

¹⁹ Holis M., Smith S. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*, Vilnius: ALK Tyto Alba, 1998, p. 111.

²⁰ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 201, p. 49.

²¹ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 201, p. 54.

5. Realizmas neigia egzistuojant bendrą moralinę reikšmę, kuri pritaikoma visoms valstybėms. Teigiama, kad valstybės formuoja savo politiką moralės kalba tik tuomet, kai joms tai yra patogiu.

6. Politikos sfera turi būti autonomiška nuo kitų sferų. Lemiamas veiksnys tarptautinėje politikoje yra galia, tad realizmo požiūriu viskas turi būti subordinuota politinei analizei²².

Trys poveikio žmonių mąstymui šaltiniai: naudos lūkesčiai (kitais godumais), praradimų baimė ir pagarba ar meilė žmonėms bei institucijoms²³. Tačiau ir meilė žmonėms ir institucijoms yra balansas tarp nenoro laikytis moralės ir etikos taisyklių ir sankcijų baimės. Galima daryti išvadą, jog realistams pagrindė rūpi kariniai ir politiniai akcentai, o šita išvada veda prie to, jog valstybės, realizmui, yra pagrindiniai tarptautinės politikos veikėjai. Saugumas yra suvokiamas kaip galios išvestinė – tarptautinių santykių veikėjas, turintis pakankamai galios, kad dominuotu, kartu užsitikrina ir savo saugumą. Teiginys, kad galios didinimas yra saugumo siekimo būdas, gali privesti prie galios – saugumo dilemos, kuri bus aptariama 1.1.3. darbo poskyryje.

Dar vienas kertinių realizmo principų, kuris yra įvardijamas šios mokyklos atstovų, yra galios balansas, kuris yra apibrėžtas kaip tarptautinės sistemos stabilumo garantas. Galios balansą galima suvokti kaip pusiausvyros politiką, susijusią su manevravimu, siekiant neleisti kokiam nors valstybei sukaupti galią, pranokstančią jos priešininkų ar priešininkų koalicijos galias. Tačiau XXI a. tarptautinė sistema yra kur kas sudėtingesnė nei galios balansu paremta sistema, kuri vyravo iki XX a. pabaigos. Šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje galios balanso nėra, nes kinta vienpolė sistema ir bandoma atkurti galios balanso sistemą²⁴. Galios balanso principas yra aktualus, tačiau dėl stipraus oponuojančio aljanso nebuvimo verčia tokias valstybes kaip Rusiją, ne laikytis šio principo, o jo siekti. Rusijos veiklai Ukrainoje (2014 – 2015 m.), Sirijoje (2015 m.) rodo, jog Rusija siekia dvipolės sistemos (kartais net teigia, jog sistema tapo dvipolė) ir dviejų jėgų balanso. Rusijos siekimais apginti jos teisėtus interesus ir jos nuolatinis deklarasavimas ir yra bipolio siekimas. Čia yra Niutono dėsnio atitikmuo, jei obuolys jau guli ant žemės ir toliau nerieda, nereiškia, kad žemės traukos jėga dinga.

²² Holis M., Smith S. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*, Vilnius: ALK Tyto Alba, 1998, p. 30-36.

²³ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 201, p. 49.

²⁴ Budrytė-Kvietkauskienė R., Šiuolaikinės tarptautinės sistemos polinės struktūros transformacija, <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2008~ISSN_2029-0225.V_4.PG_23-36/DS.002.0.01.ARTIC>, [žiūrėta 2015-11-18]

1.1.2. Santykinė ir struktūrinė galia

Egzistuoja dvi galios rūšys – santykinė ir struktūrinė galia. Santykinė galia gali būti apibūdinama kaip subjekto A sugebėjimas pasiekti savo tikslų, nepaisant subjekto B pasipriešinimo. Santykinės galios sąvoka nusako valstybių galimybių skirtumus kreipiant įvykius sau norima linkme. Santykinė galia taipogi gali būti suprantama kaip valstybės potencialas ir kaip sugebėjimas kontroliuoti sąveikos su kitomis valstybėmis rezultata. Valstybės potenciali galia yra išreiškiamą įvairių valstybės išteklių, tokių kaip karinių, ekonominių, visuomeninių, kultūrinių ir politinių visuma. Šios priemonės bus aptariamą toliau darbe prie kietosios galios elementų. Valstybės galios potencialas yra apskaičiuojamas iki sąveikos su kitais politiniais veikėjais. Sąveikos rezultatus gali nulemti ir ankstesnių politinių sąveikų baigtys. Prestižas, taipogi yra svarbus šalies turtas ir veikia kaip atgrasymo ar bendradarbiauti skatinanti priemonė. Prestižas, galios suvokime, yra valstybės galios suvokimas kitų valstybių akyse, tačiau prestižas neturi reikšmės pačios sąveikos su kitomis valstybėmis metu. Pavyzdžiui, galingos valstybės reputacija gali sustabdyti potencialius agresorius, tačiau jeigu prasideda karas, prestižas paranda savo priežastinę reikšmę ir pats tampa nuo sąveikos baigties priklausomu kintamuoju. Apibendrinus, prestižo sąvoka leidžia suvokti valstybės galią taip pat kaip sugebėjimą kontroliuoti sąveikos rezultatus. Galios potencialas ir prestižas gali iš anksto lemti valstybės sąveikos rezultatus. Struktūrinė galia apibūdinama kaip valstybių sugebėjimas nustatyti tarptautines santykių taisykles, problemų dienotvarkę ir sprendimų priėmimo procedūras, kitaip sakant, reikalų tvarkymo tvarką. Struktūrinė galia turi keturis pagrindinius šaltinius:

1. gamybos kontrolę – ji lemia kam, ką ir kur gaminti,
2. finansinio, kreditinio kapitalo kontrolę – ji lemia kas turi perkamąją galią, o kas ne,
3. žinių kontrolę – ji lemia kam yra prieinama informacija, o kam ne,
4. fizinio saugumo tiekimą – kuris lemia kas gali grasyti o kas gali apsaugoti²⁵.

Tad struktūrinė galia priklauso tiems, kurie gali nulemti žmonių saugumą, kontroliuoti prekių bei paslaugų, reikalingų gyvybei palaikyti, gamybos būda, tiekti ir skirstyti kreditus bei

²⁵ Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 83-87.

disponuoti žiniomis ir pariboti ar paveikti jų panaudojimą. Struktūrinės galios turėtojas dažnai nustato taisykles, paprastai tai būna hegemonas arba dominuojančių valstybių aljansas.

1.1.3. Galios – saugumo dilema

Viena seniausių saugumo koncepcijų taipogi vadinama realizmu. Jos ištakas jau galima atrasti senovės Kinijoje mąstytojo Sun Tzu tekstuose, Renesanso epochos realizmo pavidalu galima vadinti N. Machiavelli veikalą „Valdovas“, o formaliai realizmo pradininku laikomas T. Hobbes, parašęs darbą „Leviathanas“, kuriame teigia, jog natūrali pasaulio būseną yra ikivalstybinė „visų kova prieš visus“ – pasaulinė anarchija. Anarchinės sistemos bruožas yra varžybos dėl galios ir saugumo. Anarchijos sąlygomis valstybės turi siekti realizuoti savo interesus, siekdamos užtikrinti tiek savo gerovės, o toms valstybėms, kurioms nesiseka to daryti, geriausiu atveju rizikuoja savo galia, o blogiausiu atveju – savo egzistavimu. Tačiau priemonės, kurias naudojama apsisaugojimui, gali kelti pavojų kitų valstybių atžvilgiu. B. Buzan šį reiškinį vadina galios – saugumo dilema, o ši problematika, anot jo, yra esminė saugumo problema anarchinėje sistemoje²⁶. Kai valstybės siekia galios ir saugumo pačios sau, jos lengvai gali kelti grėsmę kitų šalių galiai ir saugumui. Kai gynybos dilema kyla dėl karo baimės ir yra skatinama karinių priemonių prigimtis, tada galios – saugumo dilema gali būti traktuojama kaip pralaimėjimo baimė²⁷. Tačiau valstybė tam ir sukurta, kad visada realizuotų savo interesus tiek egzistencinius (nepriklausomybė) dėl kurių kariaujama, arba kitus dėl kurių deramasi.

B. Buzan išskiria du konfliktų ir nesaugumo aiškinimo tipus:

1. Galios varžybas
2. Saugumo varžybas

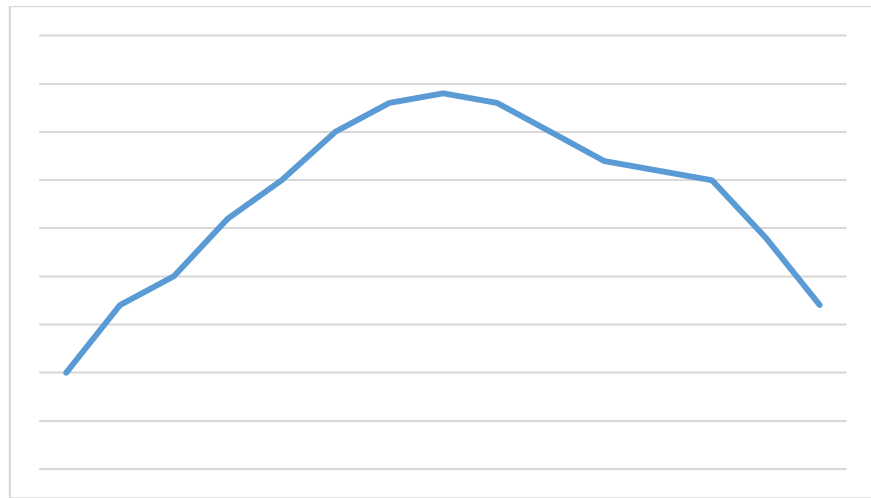
Galios varžybos yra nebrandžios anarchijos bruožas, kai požiūris į tarptautinę sistemą yra tik kova dėl galios. Tai agresyvios elgsenos ištakų paieška valstybių vidaus politikos bruožuose, istorinėse skriaudose, lyderių asmenybėse.

²⁶ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 360-361.

²⁷ Blair A., Curtis S., *International Politics: An Introductory Guide*, Edinburgh University Press, 2009, p. 134.

Saugumo varžybos būtų brandžios anarchijos bruožas, kai požiūris į tarptautinę sistemą yra kova dėl saugumo. Nesaugumo priežasčių ieškoma valstybių ir sistemos struktūrinėje ir santykių dinamikoje, tokioje kaip vis sunkėjantys sprendimų priėmimo procedūros, nesusipratimai ir neadekvatus suvokimas, ginklavimosi varžybos ir kita.²⁸

Skirtumas tarp galios varžybų ir saugumo varžybų dėl dviejų priežasčių: dėl to, kad jis nurodo esmingai skirtingus nesaugumo anarchijos sąlygomis aiškinimą, tiek dėl to, jog jis atskleidžia skirtingas politines pozicijas šiuo klausimu. Gali atrodyti, kad saugumas turėtų priklausyti nuo ginklų kiekio – kuo daugiau turi ginklų, tuo esi saugesnis. Tačiau turimų ginklų kiekio didinimas sukelia nesaugumo jausmą aplinkiniams, kurie savo ruožtu ginkluojasi ir tuo pačiu didina mūsų nesaugumo jausmą, priversdami ginkluoti dar labiau. Todėl didėja ginklų kiekis, tačiau saugumo nedaugėja, taigi esančią situaciją galima įvardinti kaip ginklavimosi varžybas. Ginklai tampa reikalingi ne saugumo užtikrinimui, bet formalaus galios balanso palaikymui. Tačiau, ginklavimosi varžybos negali tęstis be galo. Ginklų kiekio didinimas kelia papildomų problemų: silpnėja ginklų kontrolė – atsiranda galimybė juos panaudoti atsitiktinai, atsiranda galimybė ginklų prekybai juodojoje rinkoje, reikia papildomų išlaidų karinės mašinos išlaikymui. Pasireiškia saugumo paradoksas (žr. 1 pav.) – didėjant ginklų kiekiui, saugumas - mažėja. Šiuo atveju nusiginklavimas yra saugumą didinantis veiksnys²⁹.

1 pav. Saugumo paradoksas. Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Vareikis E., *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*, Kaunas: VDU, 2005

²⁸ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 361-362.

²⁹ Vareikis E., *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*, Kaunas: VDU, 2005, p. 14-21.

Saugumo dilema rodo, kad saugiausia sistema susiformuoja tada, kai yra pasiekiamas protingas balansas tarp poreikių ir ji užtikrinančių priemonių.

1.1.4. Revizionizmas ir status quo

Anot H. J. Morgenthau politika siekiama arba išlaikyti galią, arba didinti galią, arba rodyti galią. Šiuos tris politinės veiklos būdus, anot autoriaus, atitinka trys tarptautinės politikos strategijos.

1. Valstybė, kurios užsienio politikos tikslas yra išlaikyti galią, o ne keisti jos pasiskirstymą savo naudai, vykdo *status quo* politiką.
2. Valstybė, kurios užsienio politikos tikslas yra apversti egzistuojančius galios santykius ir įgyti daugiau galios nei turima, t. y. kai siekiama palankaus galios statuso pokyčio, vykdo imperialistinę politiką.
3. Valstybė, kurios užsienio politikos tikslas yra turimos galios demonstravimas siekiant išlaikyti arba padidinti galią, vykdo prestižo politiką³⁰.

B. Buzan pritaria tokiam H. J. Morgenthau ir teigia, jog pagrindinis politinio galios-saugumo dilemos veiksnys yra susijęs su veikėjų motyvacija ir koncentruojasi į tradicinį skirtumą tarp *status quo* ir revizionistinių valstybių³¹. Tai ką H. J. Morgenthau vadina imperialistinėmis valstybėmis, B. Buzan vadina revizionistinėmis valstybėmis (toliau darbe bus vadinama revizionistinėmis), tačiau abu jie sutinka, kad galios varžybos akcentuoja nuolatinę įtampą tarp revizionistinių (imperialistinių) ir *status quo* galybių ir remiasi prielaida, kad tai yra nuolatinis tarptautinės anarchijos bruožas.

Revizionistinės valstybės yra tos valstybės, kurios suvokia, kad vidinės jų struktūros nesiderina prie dominuojančios santykių sanklodos, ir dėl to egzistuojantis *status quo* suprantamas kaip grėsmė ar bent jau kliūtis³². *Status quo* politika, tai tokia politika, kuria siekiama išsaugoti konkrečiu istoriniu laikotarpiu egzistuojantį galios pasiskirstymą. Galima teigti, kad *status quo* politika atlieka tą pačią funkciją tarptautinėje politikoje, kokią konservatyvi politika – valstybės

³⁰ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 70.

³¹ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 363.

³² Ten pat.

viduje³³. Revizionistinės valstybės identifikuojamos su problema, o ne su vienu didesnės problemos komponentu, o jeigu nebūtų revizionistinių valstybių, nevyktų galios varžybos ir įsivyrautu tam tikra natūrali *status quo* harmonija.

B. Buzan teigia, kad: „Kai kurie gryniausieji realistiniai modeliai revizionizmą nagrinėja tik galios požiūriu, panašiai kaip stipriausiojo teisę gyvūnų hierarchijoje, kurioje dominuojanti patinas savo teises į patelių bandą išlaiko jėgos varžytinėse su konkurentais³⁴.“

1.2. Kietosios valstybės galios elementai

Valstybės galią galima tikri daugeliu aspektų, kadangi galimų požiūrių į galią yra didelė įvairovė. Valstybės galia gali būti priemonė siekti tikslų, ji gali nurodo santykį tarp dviejų ir daugiau valstybių, ir kita, tačiau teoriškai kalbėti apie galią yra viena, o sugebėti ją apskaičiuoti ir įvertinti praktiškai – yra kas kita. Tik nustatant įmanomus valstybės galios elementus ir laikant juos esminiais, galima bandyti apskaičiuoti ir įvertinti valstybės galią. Tradiciškai buvo priimta laikyti, jog valstybės galia gali būti įvertinta ekonominiu, kariniu ir demografiniu elementais. Šie elementai yra nurodomi kaip kietosios galios elementai. Skirtingi autoriai išskiria skirtingus galios elementus, kurie jų manymu yra reikšmingiausi, norint įvertinti valstybės galią.

H. J. Morgenthau išskiria aštuonis nacionalinės galios elementus: 1. Geografinė padėtis (anot autoriau pats stabiliausias galios veiksnys); 2. Gamtiniai ištekliai (maistas, gamtinės žaliavos (ypatingai nafta); 3. Pramonės pajėgumas; 4. Karinis pasirengimas (technologijos, vadovybė, karinių pajėgų kiekybė ir kokybė); 5. Gyventojai (urbanizacijos lygis, tendencijos); 6. Nacionalinis charakteris (ar jis išvis egzistuoja); 7. Diplomatinės kokybės; 8. Valdymo kokybė³⁵. J. Frankel valstybės galiai priskiria šešis elementus: 1. Gyventojų skaičius; 2. Geografija; 3. Ekonomika; 4. Vyriausybė ir karinės struktūros; 5. Psichologiniai- socialiniai elementai; 6. Tarptautinė strateginė padėtis³⁶. Z. Brzezinski išskiria, jog galia turi keturias dimensijas, pagal kurią galima būtų vertinti valstybės galią: 1. Globalinį karinį pajėgumą; 2. Globalinę ekonominę įtaką; 3.

³³ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 71.

³⁴ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 373.

³⁵ Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 143-184.

³⁶ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 109-120.

Globalinį kultūrinį ir ideologinį patrauklumą; 4. Globalinę politinę jėgą³⁷. E. H. Carr išskiria tris tarptautinės galios elementus: 1. karinį; 2. ekonominį; 3. nuomonės galią³⁸. B. Buzan siūlo valstybės galią matuoti per: 1. ekonominį; 2. karinį; 3. socialinį elementus³⁹. V. Domarkas siūlo valstybės galią vertinti pagal šiuos tris kriterijus: 1. Demografinį (nusakomą išsimokslinusių žmonių skaičiumi) potencialą; 2. Pramoninį (kartais vertinamą pagal sunaudojamos energijos kiekį) potencialą; 3. Karinį (nusakomą armijoje tarnaujančių žmonių skaičiumi ir ginkluote) potencialą⁴⁰.

Šiuo atveju H. J. Morgenthau, E. H. Carr bei B. Buzan rašo apie vidinius valstybės faktorius, o Z. Brzezinski apie išorinius aplinkos faktorius. Ir vieni ir kiti visumoje apsprendžia valstybės galimybes siekti savo tikslų, t. y. iš esmės jos galią. Matoma tendencija, kad yra tam tikri kietosios galios elementai, kurie vyrauja visų aukščiau minėtų politikos atstovų siūlomuose galios matavimo būduose. Remdamasi šia informacija toliau bus aptariami keturi kietosios galios elementai: demografinis, ekonominis, karinis ir technologinis. Šie kiekybiniai elementai bus plačiau aprašomi ir pristatomi antroje darbo dalyje. Kokybiniai elementai nebus nagrinėjami dėl jų apskaičiavimo ir vertinimo sudėtingumo.

1.2.1. Demografinis elementas

Nei viena valstybė, netgi supervalstybė, negali būti visiškai savarankiška, kadangi jos visos priklauso nuo karinių sąjungininkų, nuo diplomatinių draugysčių, nuo tiekėjų ir prekybos rinkų. Tokia, vadinama išorinė parama, yra labai trokštama, kartais net būtina, tačiau jos vertė ir kaina yra neapčiuopiama⁴¹. Prie apčiuopiamų demografinių elementų galima priskirti valstybės gyventojų skaičių, gyventojų sudėtį, teritorinį pasiskirstymą, taip pat migraciją, gimstamumą ir mirtingumą bei geografinę padėtį. H. J. Morgenthau teigia, kad būtent geografinė padėtis yra stabiliausias galios veiksnys, jis šį galios šaltinį aiškina kariniu požiūriu, kadangi geografinė padėtis nustato ar teritorija palanki pulti ar gintis, koks jos palaikomasis ryšys su įsteigtomis

³⁷ Brzezinski Z., *Nebevaldomas pasaulis: Globalinė sumaištis XXI amžiaus išvakarėse*, Tvermė, 1999, p. 85.

³⁸ Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 8.

³⁹ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 462.

⁴⁰ Domarkas V., *Tarptautiniai santykiai*, Kaunas: Technologija, 1999, p. 435-445.

⁴¹ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 123.

karinėmis bazėmis (jeigu valstybė yra tokias įsteigusi). Anot J. Frankel valstybės galia be jokios abejonės susijusi su jos gyventojų skaičiumi. Šis tarpusavio ryšys nėra absoliutus, tačiau jis parodo, jog valstybė, turinti nedidelį gyventojų skaičių, negali tapti didvalstybė⁴². B. Buzan taipogi pritaria, jog dydis yra svarbus, nes valstybės turi būti sąlyginai stabilios konstrukcijos, kad galėtų vykdyti būtinas funkcijas⁴³. J. Frankel pabrėžia, jog yra būtina įvertinti gyventojų skaičiaus augimo tendencijas, ruošiant ilgalaikes valstybės galios prognozes, tačiau įvertinti tik gyventojų skaičių nepakanka, gyventojus reikia paskirstyti pagal amžių, lytį, profesiją, išsilavinimą ir kitus rodiklius⁴⁴. Galios požiūriu svarbiausias rodiklis yra ne tiek bendras gyventojų skaičius, kiek gyventojų grupė nuo 18 m. iki 45 m., kadangi ši grupė gali geriausiai patenkinti šalies pramonės ir karinius poreikius. Taipogi yra labai svarbu įvertinti ir valstybės gimstamumo ir mirtingumo rodiklius. Dažnai mažą gyventojų skaičių turinčios valstybės turi racionaliai paskirstyti savo darbingo amžiaus žmogiškuosius išteklius. Žmogiškasis kapitalas yra vienas iš svarbiausių valstybės galios resursų šiandieniniame pasaulyje. Nuo jo priklauso ir šalies ekonominis ir technologinis išsivystymas, tad galima teigti, jog žmonės yra kiekvienos valstybės galios bazė. Tačiau, neskaitant gyventojų skaičiaus, gimstamumo, mirtingumo ir panašių rodiklių, kiekvienos valstybės galia glūdi ir jos geografinėje padėtyje. Valstybės galios, tarptautinių santykių ir geografinės aplinkos sąveika gali būti apibūdinama kaip geopolitikos objektas⁴⁵. Mažųjų valstybių politinis elitas mano, kad tikrąją geopolitiką ir geostrategiją gali vykdyti tik didžiosios valstybės, kurių svarbiausias tikslas yra išlaikyti savo teritorines pozicijas, skleisti įtaką ir vykdyti teritorinę ekspansiją, tačiau pati savaime valstybių galia nieko nereiškia, jei nėra apmąstyta ir suformuota vienos ar kitos valstybės ir kaimynų raidos strategija, jei nėra suprastas valstybės galios potencialas ir apsvarstyti tos galios panaudojimo tikslai bei būdai. Tiek britas H. Mackinderis, tiek vokiečiai F. Ratzelis ir K. Haushoferis, tiek amerikiečiai N. Spykmanas ir S. Cohenas teigė, kad žemės rutulio geografinės ypatybės determinuoja tarptautinės politikos raidą ir dabartinę tarptautinės sistemos sanklodą. Geopolitikai klasikai pastebėjo, kad didžiausia žemės rutulio sausumos masė yra susitelkusi Eurazijos kontinente ir Afrikoje, o visi kiti kontinentai yra tik salos. Anot jų, valstybių elgesį lemia fundamentali jūros ir sausumos opozicija. Išskiriama, kad yra dviejų tipų

⁴² Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 109.

⁴³ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 104.

⁴⁴ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 110.

⁴⁵ Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 12.

valstybės: jūrinės ir žemyninės. Jūrinių valstybių galia ir įtaka remiasi stipriu laivynu ir jūros kelių kontrole, o žemyninių – sausumos armijomis ir sausumos kelių valdymu. Dėl šių geostataginių interesų nesutapimo jūrinės ir sausumos valstybių kova ilgalaikiui yra neišvengiama, o mažos valstybės tampa tik geopolitinių veikėjų (didžiųjų valstybių) kūriniais ir įtakos objektais⁴⁶. Taigi valstybės demografija, kaip pirminis galios elementas, tiesiogiai siejasi ir su kitos galios elementais – kariniu ir ekonominiu.

1.2.2. Ekonominis elementas

Šiuolaikinių valstybių ekonominė bazė turi lemiančią reikšmę. Ji gali nulemti tautų gyvenimo sąlygas ir gerovę bei aprūpinimą lėšomis sėkmingai užsienio politikai. Ekonominė bazė taipogi sudaro pagrindą ginklų pramonei ir laikoma lemiamu veiksniu karo metu klasikine samprata valstybės ekonominė galia visų pirma atspindi jos potencialų funkcionalumą karo sąlygomis. Ekonominė galia tradiciškai matuojama bendro vidaus produkto (toliau BVP) dydžiu pagal galios paritetą, taipogi yra svarbu apžvelgti BVP dalį, tenkančią vienam žmogui ir BVP augimo tempą, tačiau dėl ne vieningos šio rodiklio skaičiavimo bazės lyginti šiuos skaičius yra gana sudėtinga. Be BVP, prie ekonominės galios elementų priskiriami dažniausiai dar du komponentai: gamtiniai išteklių ir pramonės produkcija, o vertindami ekonominius galios elementus, privalome nepamiršti skirtumo tarp galimybių ir tikrosios produkcijos⁴⁷. Strategiškai svarbios žaliavos sudaro tris tarpusavyje susijusias grupes: kurą (akmens anglis, nafta, gamtinės dujos ir skylančios medžiagos), metalus (ypač geležį, kuris reikalingas anglies ir plieno gamybai, taip pat varį, chromą, manganą, nikelį ir kt.) ir žemdirbystės produktus. Pramonėje didžiausią reikšmę turi plieno gamyba, kuri yra visos sunkiosios pramonės pagrindas ir chemijos bei elektronikos pramonė. Naujų produktų ar gamybos būdų sukūrimas, naujų rinkų ar naujų gamtinių išteklių atradimas yra taip pat priskiriama ekonominiai šalies galiai, taigi valstybės galia eventualiai priklauso nuo gebėjimo išradinėti, atradinėti ir diegti inovacijas ekonomikoje, o taip pat ir karinėje sferoje. Galios sąveikų požiūriu industrinės valstybės užima geresnę padėtį už kitas. Jos ne tik gali aprūpinti savo armijas didesniu ginklų kiekiu, o savo gyventojus gausesnėmis

⁴⁶ Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 13-14.

⁴⁷ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 112.

prekėmis, bet turi ir didesnes galimybes peržengti slenkstį, už kurio ekonomikos augimo tempas tampa savaiminiu procesu. Tačiau ilgai, atsiranda vis daugiau dėl žaliavų besivaržančių gamintojų, nors nuolat aptinkami vis didesni ir vis tikslingiau naudojami žaliavų ištekliai, be to vis dažniau susikuriami jų pakaitalai, galima pastebėti, jog valstybės, turinčios retų ir būtinų kitiems žaliavų, bando užimti vyraujančią padėtį, įgalinčią mainais už šias žaliavas pareikalauti visko, ko joms trūksta. Galima teigti, jos demografinis rodiklis, ekonominė ir karinė galia dažnai viena kitą papildo.

1.2.3. Karinis elementas

Prieš tai aptarti demografinis ir ekonominis elementai tradiciniu požiūriu traktuojami karinės galios suteikimo ir palaikymo rezervais. Daugelis sutinka, jog karinės jėgos vaidmuo dažnai yra pervertinamas, tačiau ši jėga vis dėlto yra laikoma pagrindine valstybės išlikimo sąlyga ne tik karo metais, bet ir taikos laikotarpiu, nes ši padeda valstybei vykdyti efektyvią užsienio politiką ir suteikia jai galimybę susirasti naudingus sąjungininkus. BVP dalis, skirta kariniams tikslams, rodo karinių pastangų intensyvumą ir tolimesnes perspektyvas⁴⁸, taipogi siūloma atsižvelgti į karinių pajėgų žmogiškąjį išteklių. Esamos karinės galios palyginimas yra grynai techninis dalykas, tad norint suprasti tikrąją valstybės karinę galią siūloma kariuomenės ir ginklų surūšiuoti pagal jų smogiamąją jėgą, kareivių skaičių, ginkluotės ir karinės technikos kiekį ir lygį.

Taip pat kyla du karinės jėgos prigimtis dvilypumo aspektai, kurie komplikuoja agresyvaus ir gynybinio elgesio skyrimą. Pirmasis yra tradicinė puolamosios ir gynybinės karinės laikysenos identifikavimo problema. Ji kyla dėl to, kad ataka kariniu požiūriu gali būti gan efektyvi gynybos priemonė, tačiau daugelis ginklų naudojami tiek puolimui, tiek gynybai. Čia vėlgi iškyla klasikinė saugumo dilemos formulė – gynybinės priemonės, kurių imasi viena valstybė, kitų valstybių atžvilgiu gali būti vertinamos kaip potencialiai agresyvios ir į jas atitinkamai reaguojama. Ši reakcija gali sukelti atsakomąjį ginklavimosi raundą. Dėl karinių priemonių dviprasmiškumo iškyla padėtis, kuomet dėl vienos valstybės noro užtikrinti savo saugumą, kitos valstybės jaučiasi vis mažiau saugios. Antras dvilypumo aspektas kyla iš to, kad technologijų keitimosi greitis skatina nepaliaujamą ginkluotės tobulinimą. Ginklai susidėvi, technologijos sensta ir noras turėti

⁴⁸ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 116.

vis naujesnių ginklų ir modernizuotis gali sutrikdyti karinės galios pusiausvyrą. Karinis sektorius paklūsta savo vidinei dinamikai, kuri funkcionuoja nepriklausomai nuo permainingų politinių santykių, o kadangi karinė galia yra santykinė, valstybės jautriai reaguos į potencialių varžovų pajėgumo pokyčius⁴⁹. Robertas Jervis atliko vertą dėmesio bandymą norėdamas išnagrinėti karinės dalios dvilypumo pasekmes. Savo studiją Jervis baigia aptardamas keturis scenarijus, išplaukiančius iš 2x2 matricos. Žvelgiant iš viršaus, kintamasis priklauso nuo to, kokie ginklai, puolamieji ar gynybiniai, turi daugiau privalumų nagrinėjamu laikotarpiu. Leidžiantis matrica žemyn, kintamieji yra teiginiai, kad puolamuosius ginklus (ir atitinkamai agresyvias laikysenas) galima arba negalima atskirti nuo gynybinių. Apibendrinus šią studiją galima teigti, jog tuo atveju, kai dominuoja puolamoji ginkluotė ir negalima atskirti puolamosios ir gynybinės ginkluotės, motyvacija įsigyti puolamąją ginkluotę bus didelio užmojo visur, o situacija bus labai nestabili, galios – saugumo dilema veiks visa savo jėga. Kai dominuoja puolamieji ginklai, tačiau juos galima atskirti nuo gynybinių, situacija mažiau įtempta, ir agresyvias valstybes galima identifikuoti pagal jų įsigyjamą ginkluotę. Tačiau tuo atveju, kai puolamieji pranašumai yra dideli, pasyvios gynybos nepakaks, tad net *statys quo* valstybės bus priverstos įsigyti puolamuosius ginklus. Kada pranašumų turi gynyba ir negali nustatyti skirtumo, galios – saugumo dilema veikia, tačiau jos poveikį silpnina tas faktas, kad įsigyjami ginklai teikia daugiau saugumo jų savininkams negu sukelia nesaugumą kitiems. Kada gynyba turi pranašumą ir gali nustatyti skirtumą, situacija yra labai stabili – agresoriai automatiškai demaskuoja savo intencijas kariuomenės išdėstymu, o neaiškumo, kurį sukelia saugumo varžybos lygis yra minimalus⁵⁰. Taigi nors valstybės karinės galios elementas yra kompleksinis ir sunkiai išmatuojamas, tačiau jį verta skaičiuoti ir naudoji valstybės bendros galios supratimui.

1.2.4. Technologinis elementas

Vienas naujausių elementų į kurį kreipiamas vis didesnis dėmesys vertinant valstybės galią yra taip vadinama *technogalia*. Tai technologinis potencialas, nuo kurio gali prisiklausyti ir kitos valstybės. Šį potencialą nusako naujausių mokslo ir technologinių laimėjimų panaudojimas

⁴⁹ Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 381-382.

⁵⁰ Ten pat.

gamyboje bei naujų produkcijos rūšių įsisavinimas ir naujų žinių sukaupimas. Šis galios elementas siejamas ir su demografiniu veiksmu – gyventojų skaičiumi, ir su kariniu veiksmu – kur naujausios technologijos gali būti pritaikomos kariuomenės modernizavimui. XXI a. yra vadinamas naujųjų technologijų amžiumi. Technologija yra ne kas kitas kaip žmogaus sukurtą bet kokios tikslinės veiklos produktą ir procesų visumą, tad iš esmės technologija reiškia produktyviųjų žinių visumą, kuria remiantis galima tikslinga praktinė veikla, transformuojanti išteklius į reikiamus procesus, produktus ar paslaugas. Šalies technologiniai apskaičiuoti naudojami rodikliai kaip patentų ir industrinių dizainų užregistravo skaičiai, taip pat kokia dalis nuo šalies BVP yra skiriama aukštųjų technologijų gavybai bei pažiūrima kokia dalis nuo pagamintų aukštųjų technologijų yra eksportuojama į pasaulio rinką. Technologinė, o šiais laikais ypatingai branduolinė galia yra tvirtas tarptautinio prestižo pagrindas.

1.3. Minkštosios valstybės galios elementai

Minkštosios valstybės galios koncepcija peržengia tradicines suvokimo ribas, jos negali būti kiekybiškai išreikštos kaip ekonominės ar karinės valstybės galios elementai, jos yra kur kas mažiau materialios ir ne tokios apčiuopiamos.

J. S. Nye išskiria, kad kariniai ir ekonominiai faktoriai, kurie gali pakeisti vienokius ar kitokius valstybių sprendimus ir veiksmus, yra traktuojami kaip kietoji galia (angl. hard power). Kietoji galia remiasi skatinimu (angl. inducements) ir grėsmėmis (angl. threats), tačiau, anot autoriaus, kartais tie patys rezultatai gali būti pasiekiami be vienokių ar kitokių grasinimų. Netiesioginis kelias pasiekti to, ko norima yra taip vadinamas „antrasis galios veidas“. Tam tikros valstybės gali pasiekti savo norimų tikslų vien tik dėl to, jog kitos valstybės tiki jos vertybėmis, siekia jos pavydžiu ir nori tapti tokia, kaip toji valstybė. Šia prasme yra svarbu nustatyti tam tikras gaires ir pakreipti kitas pasaulio politikas link savęs ne grasinant ekonominėmis ar karinėmis sankcijomis. Minkštoji galia (angl. soft power) ir būtų gebėjimas pakreipti kitas valstybes savų rezultatų link ⁵¹. Kietoji galia ir minkštoji galia yra tarpusavyje susijusios, kadangi abi yra naudojamos pakreipti kitų veiksmus, savųjų tikslų link. Skirtumas tarp jų priklauso nuo veiklos pobūdžio, kaip yra siekiama pakreipti kitų veiksmus ir išteklių, naudojamų pakreipti juos

⁵¹ Nye J. S., *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*, New York: Pearson, Longman, 2005 p. 61.

veiksmus, realumo (žr. 1 lentelę). Įsakinėjimo galia (angl. command power) – galimybė pakeisti ką kitas daro – gali remtis prievarta arba skatinimu (dažnai materialiu). Bendradarbiavimo galia (angl. co-optive power) – galimybė formuoti tai, ko kitas nori – gali remtis šalies kultūros ar vertybių patrauklumu, taip pat gali remtis sugebėjimu manipuluoti politinius sprendimus. Spektras einantis nuo įsakinėjimo galios prie bendradarbiavimo galios eina, anot autoriaus, per 4 žingsnelius: prievartą, ekonominį (materialinį) paskatinimą, dienotvarkės nustatymą (angl. agenda setting) iki patraukimo savosios pusės link. Kietoji galia yra siejama su įsakinėjimu, o minkštoji galia su bendradarbiavimu⁵².

1 lentelė. Kietoji ir minkštoji galia pagal J. S. Nye.

	Kietoji galia	Minkštoji galia
Elgesio spektras		
Tikėtini resursai	<p>Jėga Sankcijos</p> <p>Mokesčiai Papirkinėjimas</p>	<p>Institucijos</p> <p>Vertybės Kultūra Politika</p>

Šaltinis. Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 8.

J. S. Nye teigia, kad minkštajai šalies galiai nagrinėti reikia apžvelgti tris niuansus:

1. Šalies kultūra;
2. Šalies politines vertybės;
3. Šalies vykdoma užsienio politiką;

Šie trys minkštosios galios niuansai bus toliau nagrinėjami ir pateikti darbe.

1.3.1. Šalies kultūra

Šalies kultūra yra vertybių visuma, kuria sukuriamas visuomenės atspindys. Yra priimtina šalies kultūra dalinti į dvi dalis: aukštoji kultūra, kuri apima literatūrą, menus ir mokslą, tai valstybės elito kultūra ir popularioji kultūra, kuri koncentruojasi į mases. Kuomet šalies vertybių sistema pasižymi universalumu ir jos politinės vertybės yra įdomios, kitų šalių atžvilgiu, tai tokios

⁵² Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 7.

šalies galimybės, pasiekti norimus rezultatus per savo įvaizdžio kūrimą yra kur kas aukštesnės, nei tų šalių, kurios turi siaurą vertybių sistemą ir kurių kultūra nėra priimtina pasauliniu mastu⁵³. JAV vertybės yra universalios, todėl dažnai kitų šalių atžvilgiu, jų minkštoji galia yra kur kas didesnė. J. S. Nye išskiria populiariosios kultūros vaidmenį, kuris anot daugelio analitikų ir yra laikomas minkštąja galia. Tai aišku nereiškia, jog tokie populiariosios kultūros elementai kaip kola ar mėšainiai pakeis islamiškojo pasaulio požiūrį ir privers juos mylėti JAV daugiau, tai, kad Šiaurės Korėjos diktatorius mėgsta picą ir amerikietiškus filmus, nepakeis branduolinės programos vykdymo ar tai, kad geri vynai ir geras sūris negarantuoja prancūziškosios kultūros garbinimo, tačiau populiarioji kultūra yra dažnai naudojama kaip minkštosios galios konstravimo išteklius⁵⁴.

Komercija yra vienas iš būdų per kurią yra perteikiama kultūra, tačiau kultūros perdavimas vyksta ir per asmeninį bendravimą, šalies vizitus, bendradarbiavimą. Amerikietiškoje kultūroje ir jos vertybių sistema dažnai eksportuojama per studentus, kurie atvyksta mokintis į JAV. Daugelis Kinijos lyderių siunčia savo sūnus ir dukras mokintis į JAV, kurie vėliau susidaro realų amerikietiškosios kultūros atvaizdą, analogiškai JAV bandė įtikinti Pakistano prezidentą Pervezą Musharrafą paremti antiteroristinę kampaniją Afganistane, argumentuodami, jog prezidento sūnus gyvena ir dirba Bostono apylinkėse (JAV)⁵⁵. Kultūriniai mainai yra sėkmingi minkštosios galios atspindžiai ir yra naudingesni nei tiesioginis savo kultūros atvaizdavimas.

1.3.2. Šalies vertybės ir institucijos

Kuomet šalies kultūra apima ir vyriausybės politika propaguoja universalias vertybes, kurios yra pripažįstamos ir kitų valstybių atžvilgiu, tai ta minėtoji šalis turi didesnes galimybes pasiekti norimus rezultatus ir taip paveikti kitų šalių požiūrį savų tikslų link, tad vertybės ir tampa kultūros ir vyriausybės politikos galios šaltiniu. Tarptautinių institucijų svarba ir veikla, valstybių atžvilgiu, yra viena iš pagrindinių nesutarimo priežasčių, tiek kuriomis kyla didžiausios diskusijos tarp skirtingų tarptautinių santykių mokyklų atstovai. Robert O. Keohane ir J. S. Nye išvystė realizmui oponuojančią kompleksinės priklausomybės idėją, kuria teigiama, jog kompleksinė priklausomybė kartais tiksliau paaiškina realybę nei realizmas. Savo tyrimuose jie pritaiko tris

⁵³ Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 11.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

realistines paradigmas: 1. Valstybės yra nuoseklūs vienetai ir pagrindiniai tarptautinės politikos veikėjai; 2. Jėga yra naudojamas ir efektyvus politikos instrumentas; 3. Tarptautinėje politikoje egzistuoja hierarchija. Autorių nuomone egzistuoja keli kanalai, kurie jungia vestališkosios valstybių sistemos visuomenes. Tai reiškiasi įvairiomis formomis nuo neformalių valstybinių ryšių iki tarpvalstybinių korporacijų ir organizacijų. Jie apibrėžia terminologija: tarpvalstybiniai santykiai yra kanalai, apie kuriuos kalba realistai, o viršvalstybiniai santykiai atsiranda tada, kai žiūrima į realistų valstybių, kaip nuoseklių vienetų, suvokimą. Viršnacionaliniai veikėjai atsiranda tuomet, kai nebemanoma, kad valstybės yra vienintelės veikėjo, o būtent per šiuos kanalus, o ne per realistų tarpvalstybinio kanalo apribojimą, atsiranda politiniai mainai. Be to, R. O. Keohane ir J. S. Nye ginčijasi dėl užsienio politikos klausimų hierarchijos nebuvimo. Teigiama, kad valstybės dienotvarkės įgyvendinimo priemonės nebūtinai turi būti karinės, o jogs egzistuoja daugybė taip pat svarbių skirtingų dienotvarkių. Riba, buvusi tarp vidaus ir užsienio politikos, tampa nebeaiški, nes realistų požiūriu nėra aiškios darbotvarkės tarpvalstybiniuose santykiuose. O galiausiai, karinės galios taikymas tampa nebereikalingas, kadangi atsiranda kompleksinė priklausomybė. Ši priklausomybė reiškia, kad valstybėms, tarp kurių egzistuoja pastaroji priklausomybė, karinės klausimų sprendimo priemonės tampa nebereikalingos⁵⁶. Richard Ned Lebow teigia, kad realizmo kritika slypi institucionaistinėje ontologijoje, apie kurią K. Waltz sako, kad sistemos kūrėjai tampa rinkos įrankiais, kurios veikimą paskatyno patys. Šis K. Waltz paminėtas aspektas, remiantis R. N. Lebow, kyla dėl realistų nesugobėjimo išsilaisvinti nuo anarchiško požiūrio į pasaulį arba dėl prielaidos, kad valstybės neprisitaiko ir panašiai reaguoja į panašius konstruktus bei galimybes⁵⁷. Remiantis empirinės analizės rezultatais galima teigti, kad tarptautines institucijas, o per jas ir savo vertybes diegti gali tik galios pozicijoje jau esantis tarptautinės politikos subjektas. Vyriausybė privalo praktiškai įgyvendinti vertybes, kurias deklaruoja, kad pastarąsias galima būtų laikyti minkštosios galios resursais ir, kad šios užtikrintų valstybės galios augimą kitų valstybių atžvilgiu.

⁵⁶ Keohane R. O., Nye J. S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and Company, 1989, p. 145.

⁵⁷ Lebow R. N., *The Long Peace, the End of the Cold War and the Failure of Realism*, <http://www.jstor.org/stable/2706932?seq=1#page_scan_tab_contents>, [žiūrėta 2015-11-30]

1.3.3. Šalies vykdoma užsienio politika

Šalies vykdoma užsienio politika paprastai yra skirta ginti šalies nacionalinius interesus, nacionalinį saugumą, ideologinius tikslus ir ekonominę gerovę. Šalies veiksmai gali arba sustiprinti arba iššvaistyti kultūros ir vertybių paplitimo nulemtą minkštąją galią. Labai svarbi yra ne tik užsienio, bet ir vidaus politika. Vienašališkos JAV karinės kompanijos Vietname 1965 m. ir Irake 2003 m. stipriai sumažino jų populiarumą užsienyje ir tai tiesiogiai pakentė Vašingtonui siekti savo politinių tikslų ir didinti savo minkštąją galią. 2003 m. JAV prarado palaikymo balsus Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje netgi iš tokių visados buvusių partnerių kaip Meksika ar Čilė. 2003 m. Turkija, jausdama savo gyventojų spaudimą, neleido JAV transportuoti savo karinių dalinių per Turkijos teritoriją, kuomet JAV vykdė intervenciją į Afganistaną⁵⁸. Šie, ir daugelis kitų įvykių mažina valstybės minkštąją galią, kurią susigrąžinti ir atstatyti gali kainuoti didelius laiko resursus. Labai dažnai pasitaiko atvejų, kuomet tai kas yra oficialiai deklaruojama yra praktiškai neįmanoma įgyvendinti. Taipogi matoma tendencija, jog kai kurios valstybės renkasi deklaruoti savo vertybes ne žodžiais, o darbais, ir tuomet jų minkštoji galia išauga. Pavyzdys galėtų būti Norvegija, kuri nuolat dalyvauja tarptautinėse ekonominės pagalbos ir taikos palaikymo operacijose, bet apie dalyvavimą garsiai nešneka⁵⁹. Kiekviena šalis, derindama savo vykdomą užsienio politiką su valstybės įvaizdžio formavimo strategija gali tikėtis, kad didės jų šalies populiarumas pasaulyje, kuris lems ir jos minkštosios galios augimą. Pats populiarumas iš savęs gal ir nėra užsienio politikos tikslas, tačiau jį turint galima lengviau pasiekti karinių ar ekonominių tikslų ir vienaip ar kitaip paveikti kitų šalių priimamus sprendimus savo naudai.

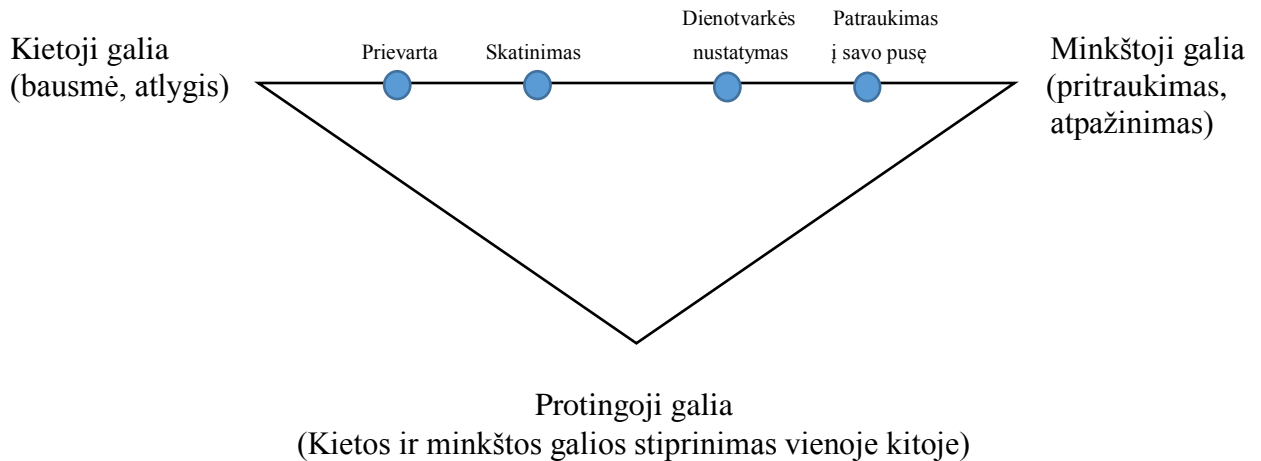
1.4. Protingoji valstybės galia

Minkštosios galios ir iš jos kylančios protingosios galios atsiradimas sukėlė didelį susidomėjimą politikos mokslų doktrinoje. A. Heywood pritaria J. S. Nye kietos ir minkštos galios išskyrimui, tačiau jis į savo darbus dar įveda protingo galios (angl. smart power) terminą (žr. 2 pav.). Protinga galia, anot autoriaus, yra minkštos galios stiprinimas, paremtas kietos galios

⁵⁸ Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004, p. 14-16.

⁵⁹ Ten pat.

priemonėmis ir atvirksičiai⁶⁰. Nors J. S. Nye yra laikomas ir protingosios galios sampratos autoriumi, tačiau daugelis sutinka, jog A. Heywood šį terminą pavartojo pirmasis.

2 pav. Kietoji, minkštoji ir protingoji galia pagal A. Heywood. Šaltinis. Heywood A., *Key Concepts in Politics and International Relations*, New York: Palgrave, 2015, p. 88.

Protingoji galia, tai kietosios ir minkštosios galios kombinacija, kuri konstruoja strategiją, kuria remiantis valstybė išaugina savo galią. Ši galia apima strateginę diplomatinės galios panaudojimą, gebėjimą įtikinėti ir galios projekcijas savų tikslų link, nepažeidžiant politinio ir socialinio teisėtumo. Protingoji galia reiškia strategijos kūrimą naudojant ribotus išteklius ir įrankius, remiantis kietosios ir minkštosios galios sudedamosiomis. Tai toks požiūris kuris ne tik pabrėžia karinės galios svarbą, tačiau inicijuoja būtinybę burtis į aljansus, skatinti partnerystę bei kurti bendras institucijas, kurių veiklą pripažintų visi aljanso nariai. Protingoji galia įgauna vis didesnę patrauklumą dėl jos pritaikymo ne tik JAV bet ir ES dėl daugelio priežasčių.: norint paaiškinti tam tikrą strategiją, įtikinti tam tikrus žmones dėl sprendimų priėmimo svarbos, priversti žmones tikėti, jog jie valdo situaciją, nors tai nėra tiesa, visi šie ir dar daugiau niuansų yra pasiekiami protingosios galios panaudojimo pasėkoje. Dažnai kylantis klausimas yra ar būtent protingoji galia gali būti laikoma (nauja) galios forma. Šiuo metu nėra aiškios šios sąvokos definicijos, kuri būtų pripažinta visame pasaulyje. Anot Christian Whiton, protingosios galios idėja egzistuoja kur kas seniau nei šis terminas buvo aprašomas ir nors šis žodis daugelio yra traktuojamas skirtingai, tačiau jos veiklos ribos yra tarp minkštosios ir kietosios galios sienų. Jeigu

⁶⁰ Heywood A., *Key Concepts in Politics and International Relations*, New York: Palgrave, 2015, p. 87.

minkštoji galia būtų moralinė pagalba užsienio šalims, o kietoji galia būtų karinė intervencija, tuomet protingoji būtų vyriausybės vykdoma veikla priimant iššūkius kylančius iš užsienio valstybių ir tų iššūkių įveikimas⁶¹. Ši nors dar reliatyviai nauja galios koncepcija dar nėra visų pripažinta, tačiau praktikoje ji jau dažnai yra taikoma priimant įvairius sprendimus ir siekiant surasti pusiausvyrą tarp jau seniau minimų galios variacijų.

1.5. Valstybės galios vertinimo klaidos

Įvertinti valstybės galią yra beveik neįmanomas uždavinys. Valstybės galių įvertinimas gali tapti virtine skirtingų nuojautų, kurios vienos gali pasirodyti visiškai klaidingos, o kitos ateities perspektyvoms gali pasitvirtinti kaip teisingos. Sėkmingą užsienio politiką, jeigu ji priklauso nuo galios skaičiavimo, rezultate gali lemti santykinė teisingų ir klaidingų nuojautų, kurias turi skirtingų valstybių veikėjai, nuojauta. Valstybės užsienio politiko sėkmę gali lemti ne tikslūs vienos valstybės paskaičiavimai ir sprendimai, o dar didesni kitų valstybių apsiskaičiavimai⁶².

Anot H. J. Morenthau egzistuoja trys tipinės galios vertinimo klaidos:

1. Galios absoliutinimas;
2. Galios pastovumas;
3. Tikėjimas vieno veiksnio galia⁶³;

Iš visų klaidų, kurias valstybės gali padaryti vertindamos savo ir kitų valstybių galią, šios trys yra dažnos ir gerai atskleidžia intelektualines klaidas, bei praktines grėsmes. Galios suabsoliutinimas siejamas su galios santykinumo nepaisymu, kai konkrečios valstybės galia vertinama absoliučiu mastu. Antroji siejama su polinkiu tam tikrus praeityje lemiam reikšmę turėjusius veiksnius laikyti amžiniais ir neatkreipti dėmesio į tai, jog beveik visi galios veiksniai keičiasi. O trečioji klaida yra situacija, kai vienas veiksnys yra sureikšminamas, o kiti nuvertinami. Kitaip tariant, pirmoji klaida yra nesugebėjimas susiekti vienos valstybės galios su kitų valstybių galia, antroji – nesugebėjimas susieti faktinės konkretaus laikotarpio galios su potencialu ateityje, o trečioji – nesugebėjimas vieno šalies galios veiksnio susieti su kitais.

⁶¹ Whiton C., *Smart Power: Between Diplomacy and War*, Washington, D.C.: Potomac Books, 2013, p. 10.

⁶² Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011, p. 187.

⁶³ Ten pat.

J. Frankel pritaria H. J. Morgenthau, jog visi galios elementai yra susiję su kitų valstybių, ypač kaimyninių ir galimų varžovių ar priešininkų, galios elementais⁶⁴. Jis taip pat papildo ir teigia, jog patys dydžiai neturi prasmės, jeigu jie nėra suskirstyti. Gyventojus reikia paskirstyti pagal amžių, lytį, profesiją, išsilavinimą ir pan., lėktuvus – pagal skridimo nuotolį, greitį, ginkluotę ir t.t. Atskiros galimybės atlieka vieną ar kitą vaidmenį sudėtingoje valstybės galios visumoje ir gali būti vertinamos tik šiuo atžvilgiu. Vienas elementas nieko nereiškia, jei valstybei trūksta kitų: pvz.: vienos karinės galio neužtenka, jei valstybė neturi pakankamo skaičiaus gyventojų ir pramonės resursų, kad neatsiliktų nuo technikos pažangos ir išlygintų galimus nuostolius. Tačiau, kai valstybė turi vienos galios elemento perteklių, viršijantį jos dabartinius ir būsimuosius poreikius, šis perteklius yra svarbus tik iš dalies, kaip tolimas strateginis rezervas. (Didžiulis Kinijos gyventojų skaičius, viena vertus, yra stiprybė, o kita vertus – silpnumo elementas, kadangi sukelia valdymo ir apsirūpinimo maistu problemas).

M. Holis ir S. Smith remiasi K. Waltzo galios apibrėžimo sąvoka, kuri anot K. Waltzo leidžia paaiškinti judėjimą ir kaitą sistemoje, kuri kitaip atrodytų sustingusi pusiausvyros būsenoj. Autoriai iškelia vis dažniau minimą galios matavimo tarptautinėje sistemoje problematiką. Galbūt karinę galią ir galima būtų galima išmatuoti tankais ir kovinėmis galvutėmis, bet ekonominė galia turi nepalyginamai daugiau apsektų. Be to, kadangi ekonominė ir karinė galia ne visuomet pasitaiko kartu, kyla klausimų dėl visuotinio mato, reikalingo galių hierarchijos idėjai⁶⁵.

Apibendrintai, valstybės galia gali būti vertinama pagal tai, kiek ji sugeba daryti įtakos kitoms valstybėms, remdamasi ne vien tam tikrų potencialių resursų visuma, bet ir šalutiniais faktoriais, tokiais kaip tų resursų panaudojimo teisėtumas, santykinė jų apimtis, lyginant su kitomis valstybėmis, ir pan. Nepaisant valstybės galios sąvokos neapibrėžtumo, daugelio tyrinėtojų nuomone pagal valstybių įtaką tarptautinių santykių raidai šiuo metu valstybes galima būtų išdėstyti tokia tvarka: JAV, Kinija, Japonija, Vokietija, Didžioji Britanija ir t.t. Tam tikrose pasaulio regionuose vis labiau didėja Brazilijos, Argentinos, Turkijos, Indonezijos, Nigerijos, Indijos įtaka. Neatsitiktinai į šį sąrašą pakliūva tik valstybės, turinčios didelį plotą ir daug gyventojų: tokios valstybės paprastai turi ne tik didesnius gyventojų skaičius, bet ir vis didėjančią intelektualiosios galios resursus. Daug ką lemia ir kiti faktoriai, tokie kaip: geografinė padėtis, ekonominio ir politinio vystymosi ypatybės, valstybės lyderių kompetencija ir kt. Galima teigti,

⁶⁴ Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993, p. 115.

⁶⁵ Holis M., Smith S. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*, Vilnius: ALK Tyto Alba, 1998, p. 129.

jog apskaičiuoti ir įvertinti vienos ar kitos valstybės galią yra beveik neįmanoma, tačiau norint suvokti valstybės padėtį, juos vis tiek siekiama pamatuoti. Galima išskirti, jog demografinis, ekonominis, karinis ir technologinis rodikliai yra svarbiausi bandant kiekybiškai išmatuoti valstybės galią, tačiau vėlgi, nereiktų žvelgti tik į tam tikrus pasirinktus rodiklius, kaip BVP, tačiau reiškia pažvelgti ir giliau – norint suvokti bendrą situaciją, kurios rodikliai ne visada parodo. Valstybės galios elementai sudarys empirinės dalies pagrindą ir bus siekiama įvertinti XXI a. Kinijos galia per šiuos elementus:

1. Demografiją;
2. Ekonomiką;
3. Karinį pasiruošimą;
4. Technologijas;

Valstybės potenciali galia yra ir politiniai ištekliai, bei vidinė politinė sistema taipogi daro įtaką valstybės galiai, tačiau jie darbe nebus nagrinėjami.

2. KINIJOS VALSTYBĖS GALIOS IR JOS ĮVAIZDŽIO ANALIZĖ

Kinija yra civilizacija ir kultūrinis regionas Rytų Azijoje, kuri yra viena iš keleto, pasižyminčių daugiau nei keturių tūkstančių metų kultūriniu tęstinumu. Praeityje, ši valstybės daug kartų skilo, susivienijo, atlaikė taikos ir karo periodus. Kinija yra ketvirta pagal teritoriją valstybė pasaulyje ir didžiausia pagal gyventojų skaičių. Ši valstybė turi nuolatinę vietą Jungtinių Tautų saugumo taryboje, taip pat yra Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių ekonominio bendradarbiavimo (angl. Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC) bei Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos narė. Taip pat ši valstybė yra viena sparčiausiai išsivysčiusių ekonomikų po Antrojo Pasaulinio karo. Šalies kuriamas BVP sudaro apie 15 proc. viso pasaulyje kuriamo BVP, kas iškėlė šalį į antrą vietą po JAV pagal šalies ekonomiką. Ji taipogi turi didžiausią kariuomenę ir yra antra pagal ginklavimuisi skirtas lėšas. Kinija taip pat yra ir branduolinė valstybė.

Kinijos Liaudies Respublika tai autoritarinė, nacionalistinė valstybė, kurioje, pagal 1982 m. Konstituciją, realią valdžią vykdo viena partija – Kinijos komunistų partija – ji vadovauja valstybinei valdžiai. Jos ideologija, o kartu ir valstybės ideologija, remiasi penkiais principais:

1. Marksizmu – leninizmu;
2. Maoizmu;
3. Deng Xiasoping teorija;
4. Jiang Zemino trijų reprezentacijų principu;
5. Hu Jintao mokslinio vystymosi teorija;

Partija yra sukūrusi struktūras, lygiagrečias valstybės administracijai, turi savo padalinius valstybinėse įmonėse ir medijose. Aukščiausiasis partijos organas yra KKP Centro komitetas, kurio viršūnėje yra KKP CK politinis biuras, vadovaujamas iš septynių asmenų sudaryto nuolatinio komiteto. Aukščiausia Kinijos valstybės valdžios institucija – vienų rūmų visos Kinijos Liaudies atstovų susirinkimas, renkamas netiesioginiuose rinkimuose penkiems metams (2979 nariai). VKLAS vadovauja jo išrinktas nuolatinis komitetas. Valstybės vadovas – KLR Pirmininkas, kurį penkiems metams renka VKLAS. Vykdomąją valdžią vykdo Valstybės Taryba (vyriausybė), paskirta premjero. Teisingumą Kinijoje vykdo Aukščiausiasis Liaudies Teismas ir teritorijų LA susirinkimų paskirti Liaudies Teismai bei kariniai ir specialūs teismai. Prie aukščiausių valstybinių

organų priskiriama Generalinė prokuratūra ir Centrinė karinė komisija, taip pat renkamos VKLAS. Sąvoka „renkamas“, Kinijos atveju, turi formalią reikšmę, kadangi bet kokią skyrimą į postus lemia KKP sprendimai.

Toliau darbe bus aptariama reali Kinijos galia, kurią bus siekiama įvertinti pagal jos demografiją, ekonominį, karinį ir technologinį elementus. Antra šio skyriaus dalis bus skiriama apžvelgti ir įvertinti kaip JAV ir Rusija mato šios valstybės galią ir bus pateikiama, kaip patys Kinai save pozicionuoja pasaulyje. Darbe daroma prielaida, jog Gallup tyrimo centro atlikti rinkos tyrimai su JAV gyventojais atspindi visos šalies susiformavusiam įvaizdžiui. Ta pati prielaida galioja Levada tyrimo centro atliktiems rinkos tyrimams su Rusijos gyventojais. Norint įvertinti kaip Kinija pozicionuoja save, bus remiamasi strateginių dokumentų analize ir jau prieš tai aptartų agentūrų tyrimų rezultatais.

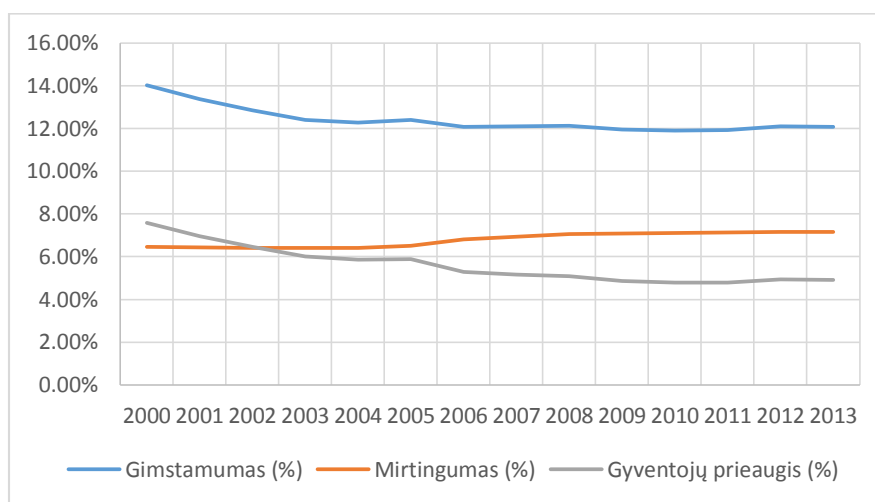
2.1. Kinijos valstybės galia

Kinijos galia ir įtaka pasaulyje yra dabartinės pozicijos atspindys. Kinija – antroji pasaulio ekonomika, o jos valiutų rezervai sudaro apie 2.85 trilijonų JAV dolerių. Ji aktyviai remia besivystančias Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos valstybes. Daugelis Vakarų apžvalgininkų, vertindami šiuos Kinijos pasiekimus, kelia klausimą, ar šalies galia augs ir kaip jos politinė ir karinė įtaka pakeis pasaulyje dominuojančią poziciją – JAV? Šioje darbo dalyje bus siekiama aptarti realią XXI a. Kinijos galią, kurią bus siekiama įvertinti pagal jos demografiją, ekonominį, karinį ir technologinį elementus.

2.1.1. Kinijos demografinė padėtis

Kinija yra viena sparčiausiai augusių ekonomikų pasaulyje, skaičiuojant nuo XXI a. pradžios. Prieš aptariant ekonominę šalies padėtį, reikia apžvelgti jos demografinę padėtį, kuri ir yra ekonominio augimo pagrindas. Kinijos gyventojų skaičius sudaro apie 20 proc. visos žmonijos populiacijos. Kinija yra didžiausia pasaulio valstybė pagal gyventojų skaičių. Žvelgiant į kaitą nuo 2000 m. iki 2013 m. galima matyti, jog gyventojų prieaugis yra santykinai nedidelis, tačiau stabilus. Per pastaruosius 10 m. gyventojų skaičius pakilo nuo 2000 m. buvusių 1.27 mlrd. iki 2013 m. buvusių 1.37 mlrd. gyventojų, kas sudarė 8.35 proc. gyventojų skaičiaus išaugimą. Šis rodiklis,

nors ir parodo vis didėjantį gyventojų skaičių, tačiau būtina atsižvelgti ir į gimstamumo bei mirtingumo rodiklius (žr. 3 pav.). Gimstamumo rodiklis nuo 2000 m. iki 2013 m. krito iš 14.03 proc. iki 12.08 proc., o tuo tarpu mirtingumo rodiklis kilo nuo 6.45 proc. iki 7.16 proc. Natūralus gyventojų prieaugis, per tą patį laikotarpį, krito iš 7.58 proc. į 4.92 proc. Tad nors gyventojų skaičiaus augimas išlieka stabilus, tačiau atsižvelgiant į rezultatus nuo 2000-ųjų m., gyventojų prieaugis vis mažėja, kas gali, ilgalaikėje perspektyvoje, lemti ir gyventojų skaičiaus augimo lėtėjimą⁶⁶. Pagal Jungtinių Tautų atliktą prognozę kinų gyventojų skaičius turėtų augti iki 2030 m., o nuo 2030 m. turėtų mažėti, kol anot JT tyrimo, 2080 m. turėtų siekti vos 1 mlrd., o 2090 m. kristi žemiau 1 mlrd. gyventojų skaičiaus ribos⁶⁷.

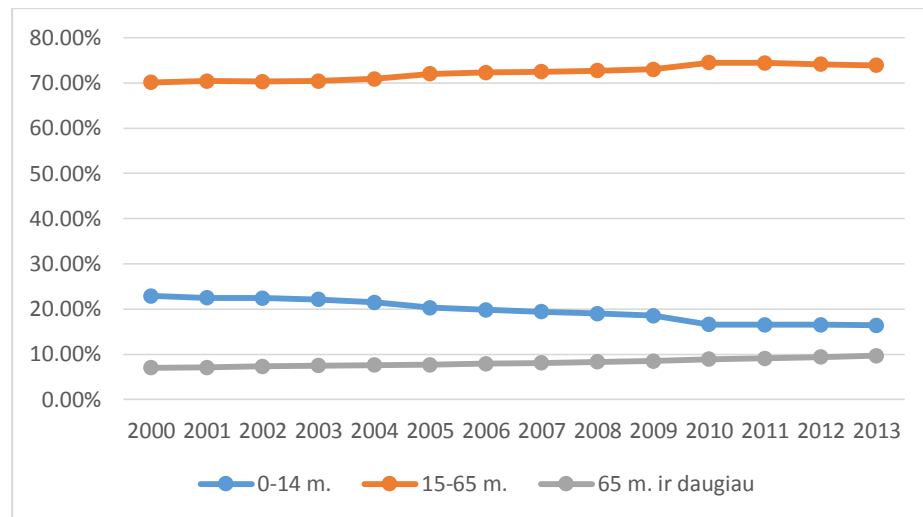
3 pav. Kinijos gyventojų gimstamumo, mirtingumo ir realaus prieaugio pasidalijimas 2000 – 2013 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Kinijos statistikos departamento duomenis, <<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/zk/html/Z0201E.htm>>, [žiūrėta 2015-10-10]

Atsižvelgiant į šalies demografinę padėtį būtina apžvelgti ir gyventojų pasidalijimą pagal amžių (žr. 4 pav.). Šis rodiklis parodo vieną iš problemų, kurią patirs daugelis pasaulio šalių – gyventojų senėjimą. Mažėjantis gimstamumas daro didelę įtaką šiam pasidalijimui, kadangi gyventojų, kurių amžius siekia 0 – 14 m. skaičius per praėjusius 13 m. krito nuo 22.9 proc. Iki 16.4 proc., o tai tokiai valstybei, kaip Kinijai, yra labai smarkus kritimas. Tuo tarpu gyventojų skaičius, kuriems yra virš 65 m. išaugo nuo 7 proc. Iki 9.7 proc., kas pagal dabartinę išraišką gali atrodyti ir

⁶⁶ National Bureau of Statistics of China, <<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/zk/html/Z0201E.htm>> , [žiūrėta 2015-10-09]

⁶⁷ United Nations, *2015 Revision of World Population Prospects*, <<http://esa.un.org/unpd/wpp/>> , [žiūrėta 2015-10-17]

neženkliai, tačiau tai yra senstančios visuomenės atspindys. Gyventojų skaičius, kuriems yra tarp 15 – 64 m. skaičius proporcingai išaugo nuo 70.1 proc. iki 73.9 proc⁶⁸. Darbingo amžiaus gyventojų šalyje yra sąlyginai daug ir šiai dienai vis mažėjantis gimstamumas gali atrodyti kaip neženkli problema, tačiau žinant jog per ateinančius metus didės procentas gyventojų, kurie jau bus nebedarbingo amžiaus, o procentas tų, kurie galėtų dirbti taip ir nekils, gali privesti prie senstančios visuomenės problematikos, kuomet našta, kurią turės atlaikyti darbingo amžiaus žmonių tarpas bus labai sunki.

4 pav. Kinijos gyventojų pasidalijimas pagal amžių (%) 2000 – 2013 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Kinijos statistikos departamento duomenis, <<http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2014/zk/html/Z0201E.htm>>, [žiūrėta 2015-10-10]

Dar vienas iš teigiamų pasikeitimų Kinijoje per nuo XXI a. pradžios yra didėjantis urbanizacijos lygis. 2000-aisiais metais šis rodiklis siekė 36.72 proc., o per pastaruosius trylika metų jis išaugo iki 53.73 proc⁶⁹. Vis daugiau kinų yra linkę judėti miesto link, kas įtakoja darbo jėgos augimą svarbiausiame Kinijos sektoriuje – gamyboje ir eksporte. Urbanizacijos procesas dažniausiai yra nukreiptas į didžiuosius Kinijos miestus, tokius kaip Pekiną ar Šanchajų. Šie miestai yra taip vadinamieji *mega* miestai, kurių populiacija siekia atitinkamai 17.4 mln. ir 19 mln. gyventojų. Būsto ir urbanistinės-kaimo plėtros ministerijos duomenimis teigiama, jog per 2010 - 2025 m. daugiau nei 300 mln. gyventojų turėtų persikelti gyventi į miestus, kas privestų prie greičiausio urbanizacijos tempo Kinijos istorijoje, kuriuo būtų pasiekta, jog virš 70 proc. visos

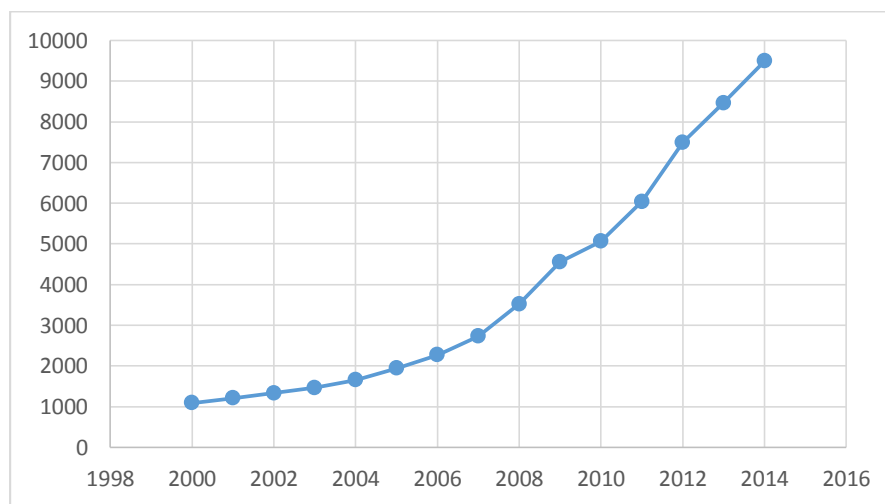
⁶⁸ National Bureau of Statistics of China, <<http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2014/zk/html/Z0201E.htm>> , [žiūrėta 2015-10-09]

⁶⁹ Ten pat.

Kinijos populiacijos, kas sudaro apie 900 mln. gyventojų, turėtų gyventi miestuose iki 2025 m. Kinijos urbanizacijos greičiai yra ne tik patys greičiausi Azijos regione, bet ir visame pasaulyje⁷⁰.

2.1.2. Kinijos ekonominė galia

Kinija, šiai dienai, yra pirmoji pasaulio valstybė pagal eksportuojamų prekių ir pasaugų vertę, taip pat antroji pasaulio valstybė pagal jos ekonomikos dydį. Nuo 2000 m. iki 2014 m. Kinijos BVP sparčiai augo (žr. 5 pav.). 2000 m. jis siekė apie 1090 mlrd., 2006 m. peržengė 2000 mlrd. ribą, 2008 m. jau siekė virš 3500 mlrd., 2010 m. jis buvo apie 5000 mlrd. ir kildamas taip pat greitai 2014 m. peržengė 9500 mlrd. ribą. Pagal Pasaulio Banko prognozes, 2015 m. Kinijos BVP turėtų siekti virš 10000 mlrd. JAV dolerių. 2010 m. Kinija peraugo Japonijos BVP ir tapo antroji šalis, po JAV, pagal BVP dydį, kuris 2010 m. sudarė apie 9.58 proc. pasaulio BVP, o 2014 m. sudarė apie 13.3 proc. pasaulio BVP. JAV vis dar išlieka pasaulio ekonomikos lyderiu pagal BVP skaičių, kuris yra kone dvigubai didesnis už Kinijos. Nuo 2000 m. iki 2007 m. Kinijos BVP metinis prieaugis kilo nuo 8.4 proc. iki 14.2 proc., 2008 – 2011 m. šis prieaugis svyravo tarp 9.2 – 10.6 proc., o nuo 2012 m. jis mažėjo ir siekė apie 7.5 proc., kas palyginti yra daug, tačiau nebėra tiek, kiek buvo ankstesniuose nagrinėjamu laikotarpiu.

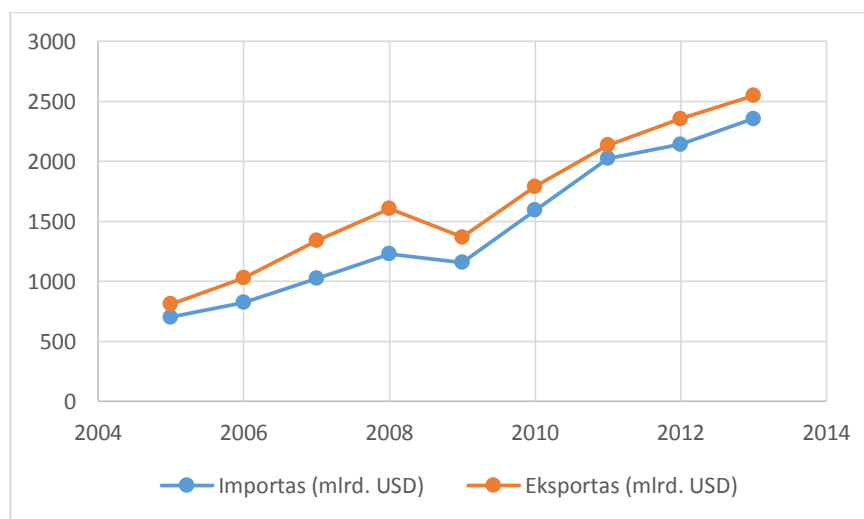
5 pav. Kinijos gyventojų pasidalijimas pagal amžių (%) 2000 – 2013 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Pasaulio Banko duomenis, <<http://www.tradingeconomics.com/china/gdp>>, [žiūrėta 2015-10-17]

Tačiau aptarti vien tik Kinijos BVP neužtenka, dar vienas labai svarbus rodiklis yra BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui. Šis rodiklis atitinkamai nuo 2000 m. iki 2014 m. išaugo kone

⁷⁰ Ministry of Housing and Urban – Rural Development of the People’s Republic of China (MOHURD), <<http://www.mohurd.gov.cn/>>, [žiūrėta 2015-11-15]

keturi kartus iš 2915.40 JAV dolerių į 13216.50 JAV dolerius, tačiau šis rodiklis yra kone keturis kartus mažesnis nei JAV BVP dalis, tenkanti vienam žmogui. Pagal 2014 m. statistikos duomenis JAV BVP vienam žmogui yra 54629.50 JAV dolerių. Šiuo rodikliu galima pamatyti tikrąjį šių dviejų stipriausių pasaulio valstybių skirtumą.

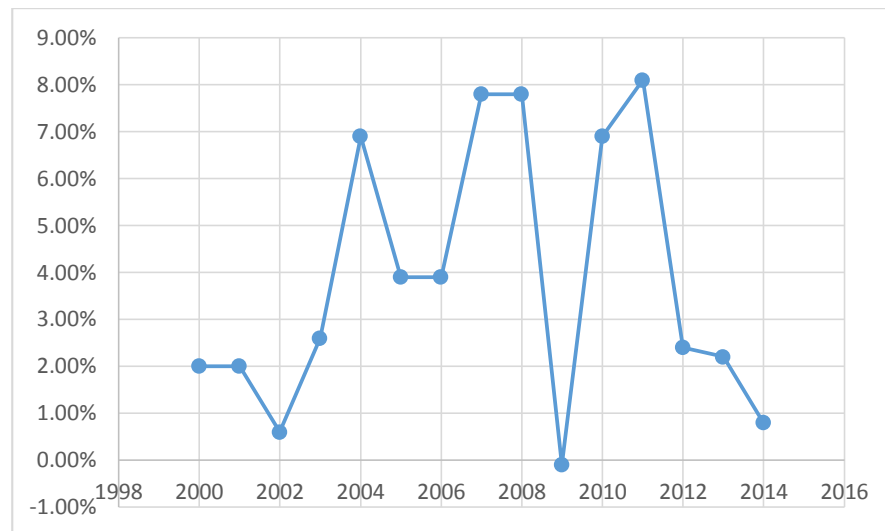
Svarbus rodiklis, turintis didelę įtaką valiutos svyravimui ir taip, visai šalies ekonomikai yra prekybos balansas. Prekybos balansas yra šalies eksportuojamų ir importuojamų prekių vertės skirtumas. Kinijos prekybos balansas nuo 2000 m. visada buvo perteklinis, t. y. eksporto kiekis viršijo importuojamų prekių ir paslaugų kiekį (žr. 6 pav.). Kinija – kaip pirmaujanti pasaulio valstybė pagal eksportuojamų prekių ir paslaugų kiekį, iškelė savo ekonominę padėtį pasaulyje ir užnugary paliko net ir JAV. 2008 m. eksportuojamų prekių ir paslaugų vertė siekė 1605 mlrd. JAV dolerių, o importuojamų prekių ir paslaugų vertė – 1228 mlrd. JAV dolerių. Tuo metu prekybos balansas siekė apie 377 mlrd. JAV dolerių ir periode nuo 2000 m. iki 2014 m. tai buvo didžiausio perteklinio biudžeto egzistavimas Kinijos istorijoje. Nuo 2009 m. prekybos balansas vis dar liko teigiamas, tačiau 2009 m. jis siekė 212 mlrd. JAV dolerių, 2011 m. drastiškai krito iki 112 mlrd. JAV dolerių, o 2012 m. vėl pakilęs iki 212 mlrd. JAV dolerių, šiuo metu laikosi apytikriai tiek 2008 m. lygmeniu ir 2014 m. siekė apytikriai 383 mlrd. JAV dolerių⁷¹.

6 pav. Kinijos importo ir eksporto augimas 2000 – 2013 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Pasaulio Banko duomenis, <<http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.TOTL.CD>>, [žiūrėta 2015-10-17]

⁷¹ The World Bank, <<http://data.worldbank.org/>>, [žiūrėta 2015-10-17]

Infliacijos norma yra dar vienas labai svarbus rodiklis vertinant šalies vidaus ekonominę padėtį. Infliacija yra besitęsiantis procesas, kuriuo metu kyla kelių prekių ar jų grupės kainos. Šis procesas yra neišvengiamas, tačiau visuomenė yra linkus labai jautriai reaguoti į prekių kainų kilimą, kadangi toks kilimas reiškia pinigų perkamosios galios sumažėjimą. Kita vertus, infliacijos sąlygomis kyla ne tik kainos, bet ir darbo užmokestis (bent jau taip turėtų būti), tad šalyje vyraujant atitinkamai normaliam infliacijos lygiui, toks procesas neturėtų būti labai jaučiamas. Nuo 2000 m. iki 2014 m. Kinijos infliacijos lygis neturi vieningos tendencijos (žr. 7 pav.).

7 pav. Kinijos infliacijos lygis 2000 – 2014 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Pasaulio Banko duomenis, <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?page=2>>, [žiūrėta 2015-10-17]

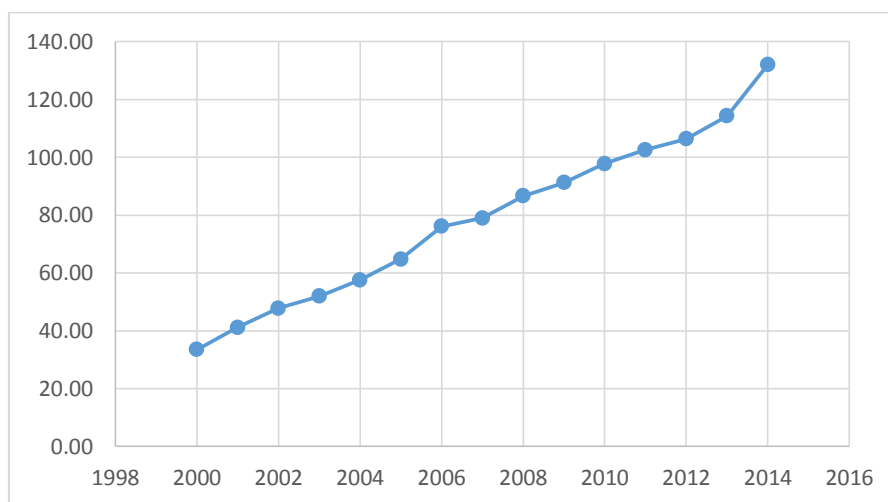
2000 – 2001 m. infliacijos lygis siekė 2 proc., 2002 m. krito iki vos 0.6 proc., o 2004 m. jau siekė 6.9 proc. 2005 – 2006 m. šis rodiklis laikėsi apie 3.9 proc. ir iššoko 2007 – 2008 m. iki 7.8 proc. Vėliau 2009 m. krito iki -0.1 proc., o jau 2010 m. siekė 6.9 proc. 2011 m. Kinijos infliacija pasiekė savo aukščiausiąjį tašką, kuomet ji buvo 8.1 proc., o jau po trijų metų šis rodiklis siekė vos 0.8 proc. Pagal 2015-ųjų metų prognozes Kinijos infliacija turėtų siekti apie 1.3 proc.⁷².

2.1.3. Kinijos karinė galia

Pagal savo karinių pajėgų dydį Kinija užima trečią vietą po JAV ir Rusijos karinių pajėgų. Kinijos kariuomenė, kurios oficialus pavadinimas yra Kinijos liaudies išlaisvinimo armija (toliau

⁷² The World Bank, <<http://data.worldbank.org/>>, [žiūrėta 2015-10-17]

KLIA), yra didžiausia kariuomenė Azijoje, kurios pagrindinė užduotis yra sienų saugumo užtikrinimas. Iš apytikriai 1.36 mlrd. gyventojų apie 0.62 mlrd. gyventojų yra tinkantys ginti savo šalį. Kasmet apie 0.2 mln. gyventojų tampa tinkantys atstovauti savo šaliai esant karinei situacijai. Šiuo metu KLIA sudaro apie 2.3 mln. aktyvių darbuotojų ir turimas apie 2.3 mln. darbuotojų rezervas. KLIA per pastaruosius du dešimtmečius stipriai pasikeitė: karių skaičius ir dalinių bei smogiamųjų divizijų kiekis buvo sumažintas, o tai įvyko dėl spartaus Kinijos ekonomikos augimo, kuriuo metu pavyko padidinti gynybai skirtas išlaidas (žr. 8 pav.) ir finansuoti armijos modernizavimą panaudojant aukštasias technologijas, tokiu būdu kreipiamas didesnis dėmesys ne tiek į kiekybę kiek į kokybę. 2000 m. karinės išlaidos siekė apie 34 mlrd. JAV dolerių, 2011 m. jos išaugo iki šiek tiek virš 100 mlrd. JAV dolerių, o 2014 m. siekė apie 132 mlrd. JAV dolerių⁷³, kas yra kone 4 kartus daugiau nei XXI a. pirmaisiais metais. Anot Richard A. Bitzinger 2015-ųjų metų Kinijos karinis biudžetas turėtų siekti apie 145 mlrd. JAV dolerių⁷⁴.

8 pav. Kinijos karinės išlaidos 2000 - 2014 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Stockholm International Peace Research Institute, <<http://milexdata.sipri.org/result.php4>>, [žiūrėta 2015-10-18]

Nuodugnus KLIA modernizavimas gali užtrukti dar mažiausiai dešimtmetį, o gal net ir daugiau, dėl Kinijos ekonomikos augimo tempų lėtėjimo. Greitojo ragavimo pajėgos yra esminis Kinijos sausumos pajėgų privalumas. Kinijos kariuomenės daliniai gali būti panaudojami pasienyje su Indija esančiuose Himalajuose, regionuose, besiribojančiuose su Rytų Kinijos ir Pietų

⁷³ The World Bank, <<http://data.worldbank.org/>>, [žiūrėta 2015-10-17]

⁷⁴ Bitzinger R. A., *China's Double-Digit Defence Growth*, <<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-03-19/chinas-double-digit-defense-growth>>, 2015, [žiūrėta 2015-11-15]

Kinijos jūromis, taip pat ir įsiveržimui į Taivaną. Kinijos sausumos pajėgos susideda iš: 9150 tankų, 4788 šarvuočių, 1710 savaeigių ginklų, 6246 velkamosios artilerijos (angl. tower-artillery) ir 1770 daugkartinio paleidimo raketų sistemų. Be tankų ir šarvuočių, mechanizuotų ir pėstininkų dalinių, Kinijos kariuomenė turi tris oro desantininkų divizijas ir tris jūrų desanto brigadas. Oro pajėgos susideda iš 2860 lėktuvų: 1066 kovotojų (angl. fighters), 1311 fiksuotų sparnų atakoms skirtų lėktuvų (angl. fixed-wing attack aircraft), 876 lėktuvų – pervėžinėtojų, 352 mokymuisi skirtų lėktuvų, 908 sraigtasparnių ir 196 atakoms skirtų sraigtasparnių (angl. attack helicopters). Jūrų pajėgos susideda iš: 673 karinių jūrų laivų, 1 oro pajėgų neštumo (angl. aircraft carrier), 47 fregatų, 25 naikintojų (angl. destroyers), 23 korvečių, 67 povandeninių laivų, 11 pakrančių gynimo dalinių ir 6 kasyklų gynimo dalinių⁷⁵.

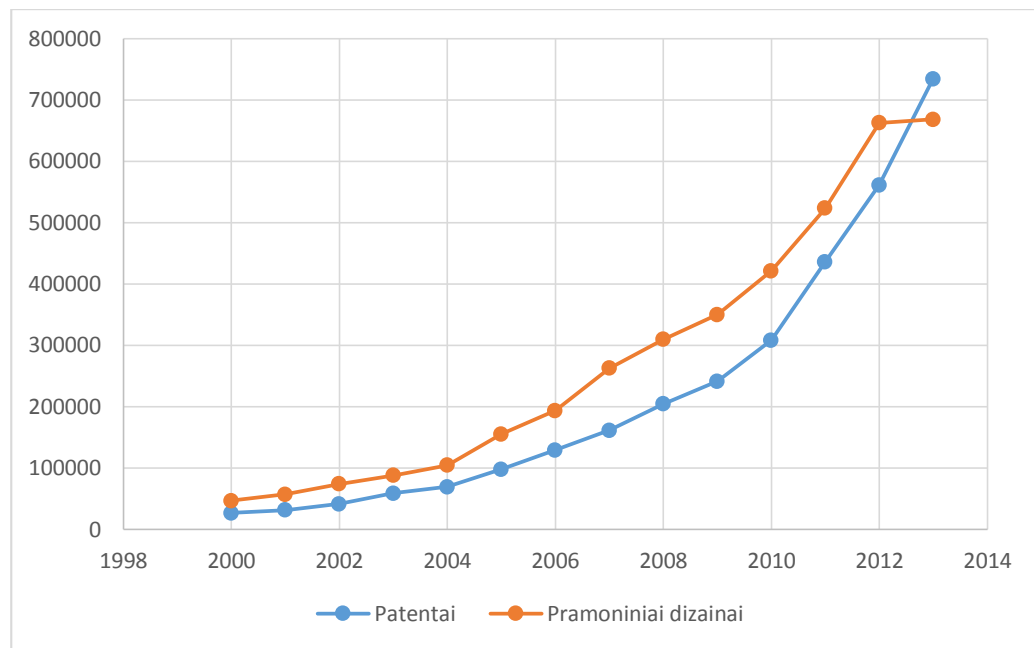
Dar vienas labai svarbus niuansas, kalbant apie Kinijos karinį pasirengimą yra jos branduolinis pasirengimas. 1964 m. spalio 26 d. išbandė savo pirmąją atominę bombą, po šio bandymo Kinija tapo penktoji valstybė, turinti branduolinės jėgos galią (angl. nuclear power ir nors tikslūs skaičiai apie branduolinių ginklų kiekį šalyje nėra viešai prieinami, tam tikros įžvalgos teigia, jog 2001 m. Kinija turėjo apie 200 – 300 branduolinių galvučių. 2015 m. Robert S. Norris ir Hans M. Kristensen apskaičiavo, jos pagal dabartines branduolines atsargas Kinija turėtų turėti apie 260 branduolinių galvučių ir kasmet šis skaičius turėtų augti. Pagal 2015 m. tiekiamos karinio ir saugumo pokyčių metinės ataskaitos duomenis, Kinijos arsenalą sudaro 50 – 60 tarpžemyninės balistinės raketos, įskaitant siloso pagrindu varomas DF-5 (CPT-4), kietu kuru varomas DF-31 (CSS 10 Mod-1), roboto nuotolio valdomas DF-4 (CSS-3), skysčiu valdomas vidutinio nuotolio balistines raketas DF-3 (CPT-2) ir kietu kuru valdomas DF-21 (CPT-5). Kinija turi ir DF-16 (CSS-11), DF-15 (CPT-15) ir 700-750 DF-11 (CSS-7) mažojo nuotolio balistines raketas. Taipogi Kinija visai neseniai dislokavo savo pirmąjį MIRV įrengtą raketą, DF-5 (CPT-4) ir DF-21D (CPT-5 Mod 5), taip pat šiuo metu planuojama dislokuoti ir DF-41 (CPT-X-20)⁷⁶. Nors Kinija ir neįaučia poreikio ženkliai didinti savo branduolinį arsenalą, tačiau sulėtinti branduolinės jėgos modernizavimo ji irgi nežada. Pasenusi įranga yra keičiama, o didžiausias dėmesys yra skiriamas mažo nuotolio raketų kiekio didinime.

⁷⁵ Global Power, <http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china> , [žiūrėta 2015-11-15]

⁷⁶ United States Department of Defense, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, <<http://www.defense.gov/>> , [žiūrėta 2015-11-16]

2.1.4. Kinijos technologalia

Antroje pagal dydį pasaulio ekonomikoje jau kuris laikas vystosi technologijų pramonė, o augantis aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų kiekis formuoja naujo tipo darbo rinką, kuri nebeprimena fabrikuose daiktus surinkinėjančius darbininkus. Pagal nacionalinio indekso skaičiavimo metodologiją, viena iš sudėtinių dalių apima techninio pažangumo indekso skaičiavimas. Šio rodiklio apskaičiavimas apima patentų ir industrinio dizaino, užregistruotų ir naudojamų rinkoje, skaičių⁷⁷. 2000 m. Kinijos patentų skaičius siekė 26445, o pramoninio dizaino registravimų buvo 46743, o 2013 m. patentų skaičius siekė 734081, o pramoninio dizaino – 668040 (žr. 9 pav.)⁷⁸. Pagal pramoninio dizaino užregistravimų skaičių Kinija sudaro apie 50 – 52 proc. visame pasaulyje užregistruotų pramoninių dizainų kiekio⁷⁹.

9 pav. Kinijos patentų ir pramoninių dizainų skaičius 2000 - 2013 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal World Intellectual Property Organization, <http://www.wipo.int/members/en/details.jsp?country_id=38#tools>, [žiūrėta 2015-11-07]

⁷⁷ National Ranking, <<https://nationranking.wordpress.com/2011/03/06/2011-npi/>>, [žiūrėta 2015-11-07]

⁷⁸ World Intellectual Property Organization, <http://www.wipo.int/members/en/details.jsp?country_id=38#tools>, [žiūrėta 2015-11-07]

⁷⁹ World Intellectual Property Organization, <http://www.wipo.int/export/sites/www/ipstats/en/wipi/2014/pdf/wipi_2014_designs.pdf>, [žiūrėta 2015-11-07]

Aukštųjų technologijų eksportas Kinijai atneša taipogi dideles įplaukas. 2000 m. 19 proc. aukštųjų technologijų, pagamintų šalyje, buvo eksportuojamos, šis rodiklis kilo, o 2005 – 2006 m. siekė virš 30 proc. nuo 2007 m. iki 2013 m. šis rodiklis varijavo 26 – 28 proc. lygyje, o 2014 m. siekė 27 proc.⁸⁰. Šiuo rodikliu yra parodoma, kokia dalis iš šalyje pagamintų aukštųjų technologijų, pritaikytų kosmoso, kompiuterių, farmacijos ir mokslinių prietaisų (angl. scientific instruments) bei elektros įrengimų (angl. electrical machinery) sferoms yra eksportuojama į užsienį. 2013 m. duomenimis iš Kinijos buvo eksportuota aukštųjų technologijų už 560 mlrd. JAV dolerių⁸¹. Per pastaruosius metus nuo 2000 m. šis skaičius augo beveik 8 proc. per metus. Aukštųjų technologijų gamyba ir eksportas keičia Kinijos poziciją pasaulyje. Ji nebėra vien tik *pasaulio fabrikas*, šalyje yra perkamos licencijos vakarietiškomis prekėmis, toms, kurios yra pažangiausios pasaulyje ir investuojama į mokslą. Užsienio kompanijų investicijos ir veikla Kinijoje tuo pačiu skatina pačios šalies intelektualinį protrūkį.

2.2. Kinijos įvaizdis pasaulyje

Kur pasaulyje nenukeliausi, visur gali išvykti kinus su fotoaparatais, bandančius įamžinti viską, ką jie mato. Šis įvaizdis kyla beveik kiekvienam iš mūsų, kai pagalvojame apie juos. Tačiau kaip antroji pasaulio ekonomika, ši valstybė turi būti vertinama pagal daugelį kriterijų. Toliau darbe bus apžvelgiama kaip JAV gyventojai žiūri į Kinijos galią ir jos augimą, taip pat bus pateikiama kaip Rusijos gyventojai mato šios šalies padėtį pasaulyje bei bus aptariama, kaip patys kinai yra linkę save matyti tarptautinėje arenoje.

2.2.1. Kinijos įvaizdis JAV akimis

JAV statusas ir jos svarba tarptautinėje arenoje yra nenuginčijama. Šaltajam Karui pasibaigus sužlugo dvipolės valstybės modelis. Sovietų Sąjunga nebeliko JAV konkurente ir tuo pačiu, JAV įgijo hegemono statusą. Tačiau XXI a. eigoje, iškilus Kinijai, JAV gali kilti grėsmė dėl statuso praradimo, tad šis skyrius yra skirtas apžvelgti kaip JAV gyventojai vertina Kinijos galią ir kokios baimės yra jaučiamos iš jų.

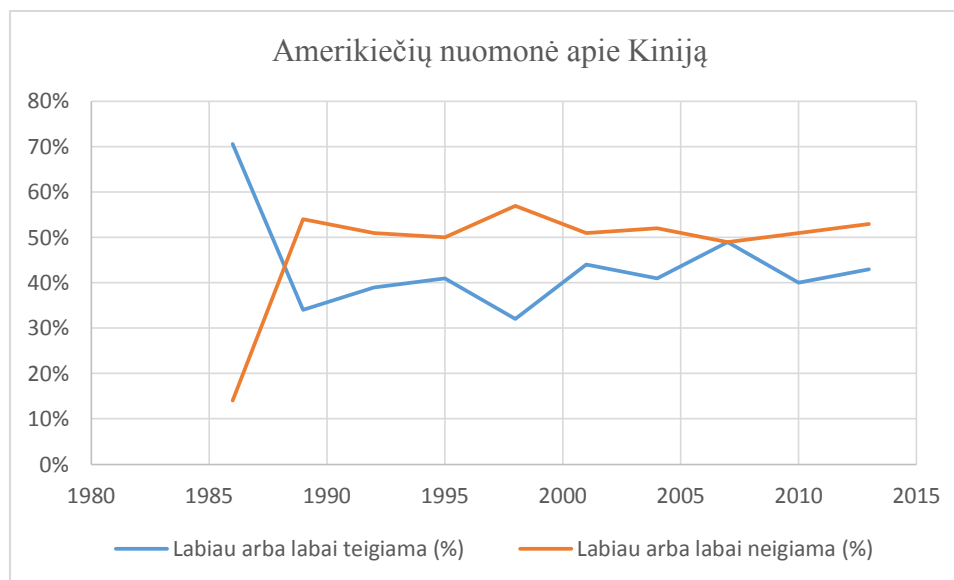
⁸⁰ The World Bank, <<http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS>>, [žiūrėta 2015-11-07]

⁸¹ The World Bank, <<http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>>, [žiūrėta 2015-11-07]

Išanalizavus Gallup tyrimo centro atliktas apklausas, kuriomis buvo siekiama įvertinti kaip amerikiečiai žiūri į Kiniją, kaip jie supranta jos ekonominę ir karinę galią bei koks yra santykis tarp šių dviejų valstybių, galima būtų prieiti prie penkių išvadų, kurios bus pateiktos žemiau.

1. 53 proc. apklaustųjų vis dar pažymi, jog Kiniją mato labiau arba labai nepalankiai, tačiau 43 proc. apklaustųjų vertina Kiniją yra labiau ar labai palankiai (žr. 10 pav.).

Dauguma analitikų pažymi, jog Kinija ateinančiais dešimtmečiais turėtų tapti svarbiausia strategine ir ekonomine JAV varžove. 1979 m., kuomet Gallup vykdė pirmąsias apklausas 64 proc. amerikiečių vertino Kiniją labiau ar labai palankiai. Tuometinis Kinijos BVP nesiekė vieno dešimtadalio JAV BVP⁸².

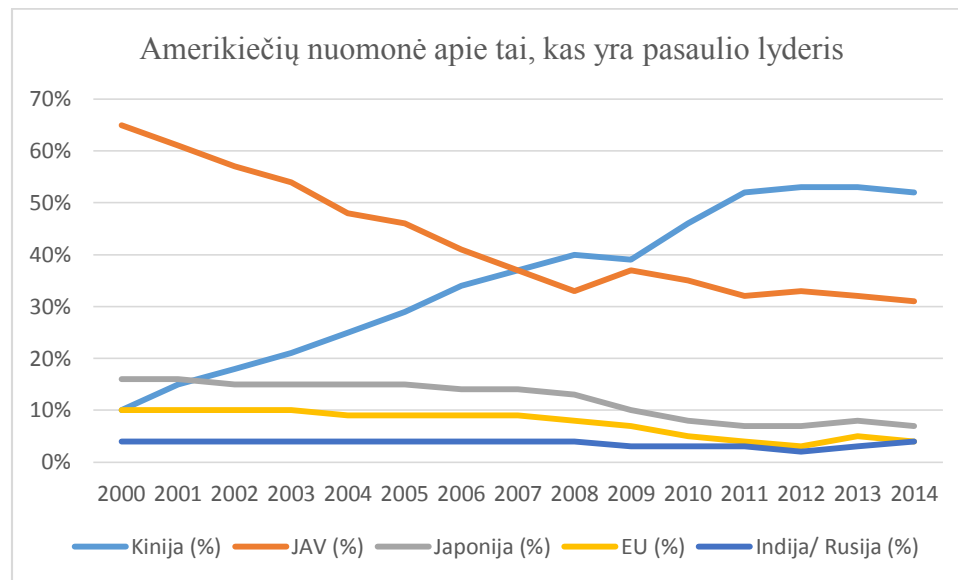
10 pav. Amerikiečių nuomonė apie Kiniją 1986-2013 m. Šaltinis: Gallup tyrimų centras, http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles, [žiūrėta 2015-11-13]

Per vėliau atliekamas apklausas išpūdžiai Kinijos atžvilgiu buvo labai svyruojantys, be pastovios konstantos iki 1989 m. birželio mėn., kuomet per televiziją galima buvo išvysti susidorojimą su protestantais Tianamenio aikštėje. Po šio reportažo Kinijos reitingai krito iš 71

⁸² Dugan A., Americans View China Most Unfavorably, http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles, 2014, [žiūrėta 2015-11-13]

proc. iki 34 proc., o Kinijai įstojus į PPO, 2001 m., ir išplėtus prekybą su JAV, Kinijos palankumo įvertinimas svyravo tarp 41 ir 48 proc⁸³.

2. 52 proc. apklaustųjų tiki, kad Kinija yra pasaulio ekonomikos lyderis. Mažiau nei trečdalis (31 proc.) tiki, kad JAV yra pasaulio ekonomikos lyderis, o kiti 16 proc. svyruoja tarp Japonijos, Indijos arba ES (žr. 11 pav.).

11 pav. Amerikiečių nuomonė apie tai, kas yra pasaulio lyderis 2000-2014 m. Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, [žiūrėta 2015-11-14]

Požiūris, jog Kinija yra pasaulio ekonomikos lyderis nekito nuo 2011 m., nors Kinijos BVP yra kone dvigubai mažesnis už JAV. Respondentų nuomonė Kinijos atžvilgiu pradėjo keistis nuo 2000 m. Pabrėžiama, jog 2000 m. tik vienas iš dešimties apklaustųjų Kiniją įvardindavo kaip ekonominę galią, o dabar tai daro didžioji dauguma⁸⁴. Amerikiečiai, kuriems yra mažiau nei 50 m. buvo linkę Kiniją įvardinti kaip didžiausią ekonominę galią turinčią valstybę, o tie respondentai, kuriems buvo virš 65 m. įvardino JAV kaip didžiausią ekonominę galią turinčią valstybę. Senjorai, arba taip vadinamosios senosios mokyklos atstovai, linkę nenuvertinti JAV turimos galios⁸⁵.

⁸³ Dugan A., Americans View China Most Unfavorably, <http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2014, [žiūrėta 2015-11-13]

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Jones J. M., In U. S., The Majority Still Names China as Top Economic Power, <http://www.gallup.com/poll/160724/majority-names-china-top-economic-power.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]

3. 52 proc. apklaustųjų pažymi Kinijos ekonominę galią, kaip potencialiai grėsmingą, o 46 proc. apklaustųjų pažymi, jog Kinijos karinė galią taipogi gali kelti grėsmę.

Nors Kinija, amerikiečių akimis, matoma labiau kaip sąjungininkė, tačiau daugelį amerikiečių gąsdina Kinijos ekonominė ir karinė galia (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Amerikiečių požiūris į Kinijos ekonominę ir karinę galią.

	Kritinis požiūris	Svarbus, bet ne kritinis požiūris	Nesvarbu	Neturi nuomonės
Ekonominė Kinijos galia	52%	36%	10%	2%
Karinė Kinijos galia	46%	41%	11%	2%

Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , [žiūrėta 2015-11-14]

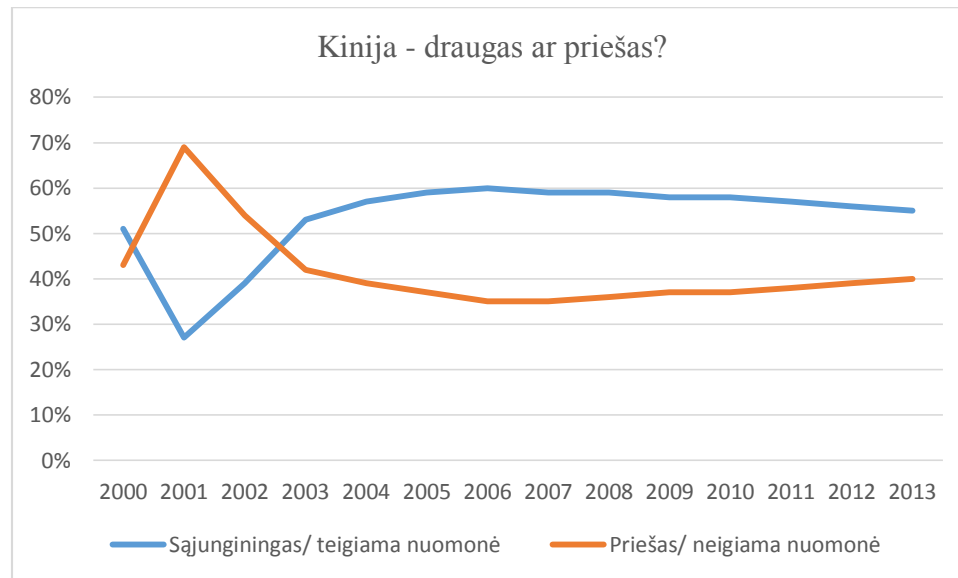
Daugumą gąsdina Kinijos ekonominės galios augimas, tačiau karinės galios augimas yra irgi lemiamas faktorius, ir nors Kinijos gynybos biudžetas yra penktadaliu mažesnis už JAV, ši grėsmė yra jaučiama. Apklausos rezultatų apibendrinimas yra užbaigiamas John F. Kennedy žodžiais, jog žodis krizė užrašytas kinų kalbai susideda iš dviejų simbolių, iš kurių vienas reiškia grėsmę, o kitas – galimybę. Amerikiečiai suvokia galimą grėsmę, kuri kyla iš Kinijos, per jos ekonominę ir karinę galią, tačiau tuo pačiu jie mato ir galimybes.⁸⁶

2013 m. tyrimais, po Kinijos prezidento Xi. Jinping susitikimo su JAV prezidentu B. Obama buvo atliktas tyrimas norint suprasti ar amerikiečiai į Kiniją žvelgia kaip į draugą ar kaip į priešą (žr. 12 pav.). 55 proc. amerikiečių mato Kiniją arba kaip sąjungininką (11 proc.) arba kaip draugą (44 proc.), o 40 proc. teigia, jog Kinija yra arba JAV priešas (14 proc.) arba tiesiog yra nedraugiška JAV atžvilgiu (26 proc.)⁸⁷. Amerikiečiai, anot Gallup, žvelgia į Kiniją labiau teigiamai nei neigiamai ir per pastaruosius trylika metų šį tendencija išliko, vienintelis neigiamas įvykis šiuo laikotarpiu buvo kuomet 2001 m. Kinijos kovinių pajėgų lėktuvas susidūrė su JAV

⁸⁶ Dugan A., Americans View China Most Unfavorably, <http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2014, [žiūrėta 2015-11-13]

⁸⁷ Jones J. M. In U.S., More See China as Friend Than Foe, <http://www.gallup.com/poll/162935/u.s.-more-see-china-friend-foe.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]

apžvalgos lėktuvu. JAV lėktuvus buvo priverstas nutūpti avariniu būdu, o Kinijos valdžia, savo ruožtu, laikė JAV įgulą 12 dienų prieš juos paleidžiant⁸⁸. Būtent po šio įvykio amerikiečių požiūris pasikeitė ir jų nuomonė buvo labiau neigiamą Kinijos atžvilgiu, tačiau vėliau, kaip rodo tyrimai, nuomonė vėl gerėjo. Šis įvykis parodė, jog amerikiečiai jautriai reaguoja į tam tikrus Kinijos veiksmus, kurie yra daromi būtent jų atžvilgiu.

12 pav. Amerikiečių nuomonė ar Kinija yra draugas ar priešas: 2000-2013 m. Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/162935/u.s.-more-see-china-friend-foe.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , [žiūrėta 2015-11-14]

Tos pačios apklausos metu paaiškėjo, jog jaunesni respondentai ir demokratai vertina Kiniją labiau neigiamai nei vyresni respondentai ir respublikonai (žr. 3 lentelę).

⁸⁸ Jones J. M. In U.S., More See China as Friend Than Foe, <http://www.gallup.com/poll/162935/u.s.-more-see-china-friend-foe.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]

3 lentelė. Amerikiečių požiūris į Kiniją pagal amžių ir politines pažiūras.

	Sąjungininkai (%)	Draugiškai, bet ne kaip sąjungininkus (%)	Nedraugiškai (%)	Priešai (%)	Bendrai: sąjungininkai ir draugiškai (%)
18 – 29 m.	20	52	16	8	72
30 – 49 m.	9	46	26	15	55
50 – 64 m.	8	43	29	15	51
65 m. ir daugiau	8	36	32	17	44
Demokratai	13	52	21	7	65
Nepriklausomi	11	43	25	16	54
Respublikonai	9	39	31	20	48

Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/162935/u.s.-more-see-china-friend-foe.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , [žiūrėta 2015-11-14]

Pagal 2015 m. Gallup atliktą tyrimą galima įžvelgti, jog amerikiečiai žiūri vis palankiau į Kiniją ir Kinija vis traukiasi iš priešų vaidmens. 2011 m. apie 23 proc. teigė, jog Kinija yra didžiausias JAV priešas, 2014 m. šis skaičius krito iki 20 proc., o 2015 m. pradžioje jis siekė 12 proc.⁸⁹. Amerikiečių manymu, JAV kyla didesnės grėsmės iš Rusijos, Irako, Irano ir Šiaurės Korėjos pusių.

4. 71 proc. amerikiečių laiko JAV ir Kinijos santykius labai svarbiais, o 85 proc. amerikiečių, kurie formuoja visuomenės nuomonę pasisako, jog JAV ir Kinijos santykiai yra reikšmingi ar net labai reikšmingi (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Amerikiečių požiūris į JAV ir Kinijos santykius.

	Amerikiečiai (%)	Amerikiečiai, formuojantys visuomenės nuomonę (%)
Svarbūs arba labai svarbūs	71	85
Nei svarbūs, nei nesvarbūs	18	9
Nesvarbūs arba labai nesvarbūs	10	6

Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/152618/Americans-Opinion-Leaders-China-Ties-Friendly.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , [žiūrėta 2015-11-14]

⁸⁹ Jones J. M., Americans See China's Economic Power as Diminished Threat, <http://www.gallup.com/poll/181733/americans-china-economic-power-diminished-threat.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , 2015, [žiūrėta 2015-11-14]

Amerikiečiai JAV ir Kinijos santykius laiko esminiais ir virs 60 proc. respondentų pasisako, jog šios dvi šalys turėtų glaudžiau bendradarbiauti sprendžiant ekonominius, energetikos, kultūrinius, švietimo ir mokslo klausimus bei glaudžiau bendradarbiauti politinių ir diplomatinų sprendimų klausimais⁹⁰. 67 proc. amerikiečių ir 78 proc. amerikiečių, formuojančių visuomenės nuomonę, pasisako, jog reikia didinti ekonominį ir energetinį bendradarbiavimą, 64 proc. amerikiečių ir 68 proc. tų, kurie formuoja visuomenės nuomonę pasisako už glaudesnę kultūrinį, švietimo ir mokslo bendradarbiavimą, o 63 proc. amerikiečių ir 77 proc. tų, kurie formuoja viešą nuomonę, pasisako už glaudesnę politinį ir diplomatinį bendradarbiavimą⁹¹.

5. 45 proc. amerikiečių ir 61 proc. amerikiečių, kurie formuoja visuomenės nuomonę pasisako, jog Kinijos ekonomika yra teigiamas aspektas JAV, tačiau tik trečdalis abiejų grupių mano, jog Kinijos ekonomikas gali kažkoku būdu paveikti JAV darbo rinkos situaciją.

Kinijos investicijos į JAV siekė apie 5 mlrd. JAV dolerių 2010 m. ir atsižvelgiant į Kinijos prekybos ministro, Chen Deming, nuomonę šis rodiklis būtų kur kas didesnis, jeigu JAV tam neprieštarautų. Ministras Chen stengiasi įtikinti JAV, jog šie panaikintų eksporto iš Kinijos apribojimus, o tokiu būdu Kinija galėtų sumažinti 200 mln. prekybos disbalansą. JAV buvo pareiškusi nerimą dėl ekonominių ir prekybos problemų, kuriuose yra intelektualinės nuosavybės teisės klausimas ir rinkos prieinamumo klausimas, kurie abu ir sukėlė ribotumą tarp šių valstybių⁹². 2/3 amerikiečių pažymi, jog toks prekybos disbalansas tarp JAV ir Kinijos yra vienas iš faktorių, kuris galėtų sustiprinti šių dviejų valstybių santykius.

⁹⁰ English S. Americans, Opinion Leaders See U. S. – China Ties as Friendly, <http://www.gallup.com/poll/152618/Americans-Opinion-Leaders-China-Ties-Friendly.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2012, [žiūrėta 2015-11-14]

⁹¹ Ten pat.

⁹² English S., Americans Split on Whether China's Economy is Good for U. S., <http://www.gallup.com/poll/153860/Americans-Split-Whether-China-Economy-Good.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , 2012, [žiūrėta 2015-11-14]

6. 42 proc. amerikiečių ir 44 proc. amerikiečių, kurie formuoja visuomenės nuomonę pasisakė, jog jų manymu Kinija pakeis JAV ir taps pirmaujanti pasaulinė galia. Šie rezultatai buvo gauti po 2012 m. atliktos visuomeninės apklausos⁹³.

JAV ir Kinija yra vieni svarbiausių partnerių, kurie taipogi atspindi dvi stipriausias pasaulio ekonomikas. Iš atliktų tyrimų, kurie buvo apžvelgti šiame po skyriuje, galima daryti išvadą, jog amerikiečiai neturi aiškiai apibrėžtos nuomonės Kinijos atžvilgiu, vieni šią kylančią supervalstybę mato kaip galimą sąjungininkę ir turi teigiamą šios valstybės vaizdą, kuomet kiti linkę ją laikyti priešų, tačiau visgi požiūris yra labiau teigiamas. Kinija, amerikiečių akimis, yra matoma kaip stipriausia ekonominė pasaulio galia, tačiau būtent ta pati ekonominė ir karinė galia kelia šiokį tokį nerimą. Taipogi santykiai tarp šių dviejų valstybių yra vertinami kaip labai svarbūs ir atitinkamai draugiški. Didžioji dauguma pasisako už dar glaudesnę JAV ir Kinijos ryšio tvirtinimą sprendžiant ekonominius, energetikos, kultūrinius, švietimo ir mokslo klausimus bei glaudžiau bendradarbiauti politinių ir diplomatinių sprendimų klausiais. Šie tiek mažiau nei pusė amerikiečių teigia, jog Kinija galėtų pakeisti JAV vietą kaip dominuojanti pasaulinė galia. Geopolitiškai kalbant JAV ir Kinija žaidžia toje pačioje komandoje, tačiau prieš tampant supervalstybe jai dar reikia koncentruotis ne tik į BVP ir kitų skaičių augimą, bet ir į gyvenimo kokybę, ir kitus socialinius faktorius, kurie, anot amerikiečių, yra kur kas pažengę Vakaruose.

2.2.2. Kinijos įvaizdis Rusijos akimis

Praėjus virš 20 metų po Sovietų Sąjungos subyrėjimo Rusija buvo priversta pakeisti savo tikslus ir siekius ir suprasti jos pasikeitimų svarbą tarptautiniams santykiams. Nebeegzistuojantis dvipolis pasaulis, kuriame Rusija ir JAV, kaip du hegemonai, dvi supervalstybės, valdė pasaulį. Pirmą kartą, po beveik ištiso tūkstantmečio, Rusija nesiekia užkariauti kitas valstybes, o siekia konstruoti santykius su tarptautinės arenos dalyviais.

Pagrindinis dėmesys yra ne tiek stengtis kontroliuoti kitų valstybių veiklą, o apsisaugoti nuo kitų valstybių bandymų dominuoti Rusiją. Tačiau, nors Rusai ir įvertina Kinijos galią pasaulinėje rinkoje, jie linkę tikėti, jog Kinija neturėtų išaugti į priešą, tad santykius stengiasi

⁹³ English S. Americans, Opinion Leaders See U. S. – China Ties as Friendly, <http://www.gallup.com/poll/152618/Americans-Opinion-Leaders-China-Ties-Friendly.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2012, [žiūrėta 2015-11-14]

palaikyti draugiškus⁹⁴. Rusijos vicepremierė Olga Godon teigė, jog: „Rusijos ir Kinijos santykiai niekada nebuvo tokie geri, kokie yra šiandien. [...] Mes esame patenkinti dėl to, kaip ryšiai tarp Rusijos ir Kinijos vystosi⁹⁵.“ Vienas svarbiausių niuansų, kodėl Rusija vertina Kinija kaip svarbų politinį partnerį yra dėl Kinijos šalies svorio ir svarbos įgijimo pasaulyje. Tai atsiremia į Kinijos dalyvavimą ir balsavimą Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje (Kinija, kaip ir Rusija, yra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos pastovioji narė ir turi *veto* teisę) Šiaurės Korėjos branduolinės programos atžvilgiu ar dėl taikytinų sankcijų Irano klausimu ar energetikos ir klimato klausimais – Maskva manevruoja tarp Vašingtono ir Pekino, o glaudūs ryšiai su vienu iš partnerių gali pakreipti vienokio ar kitokio sprendimo priėmimą rusams teigiama arba neigiama kryptimi. Strategiškai – rusams labai reikia Kinijos palaikymo.

Saugumo atžvilgiu Kinijos gynybinis biudžetas yra antras pagal dydį po JAV, o Rusijos – penktas, tačiau Rusija turi kur kas didesnę branduolinę arsenalą, tad bendrai pasaulyje pagal karinį indeksą aukščiau stovi Rusija, o ne Kinija (dalinasi antrą ir trečią vietas) ir nors pagal savo technologijas Kinija atsilieka nuo Rusijos kariniu aspektu, tačiau ji yra kur kas aukščiau pažengusi mokslo ir švietimo klausimais. Rusija, žvelgdama į Kinija mato ekonominį gigantą: finansinę *super jėgą*, turinčią didžiausią užsienio valiutos rezervą, naujų technologijų ir augančios *technogalios* lyderę bei valstybę, auginančią savo karinį potencialą⁹⁶. Ir nors Kinijos augimas galėtų atrodyti grėsmingas, Maskva jaučiasi komfortabiliai dėl santykių, kurie yra susiklostę tarp šių dviejų valstybių. 2004 m. įvykęs galutinis Rusijos – Kinijos sienos skyrimas, kuriuo buvo nubrėžta daugiau nei 4000 km. einanti linija paskatino šias dvi šalis elgtis draugiškai viena kitos atžvilgiu. Taipogi yra daugiau priežasčių, kodėl Kinijos galios augimas neskatina Rusijos panikuoti.

Pirmas niuansas yra tai, jog Rusija vis dar skiria didžiausią savo dėmesį Vašingtonui. Priešingai nei Vašingtonas, Pekinas niekada nesiėlgė taip, jog būtų sukompromituoti rusų – kinų santykiai. Po Sovietų Sąjungos griuvimo, Kinija nei šventė šį įvykį, nei stengėsi pamokyti

⁹⁴ Trenin D., True Partners? How Russia and China see each other, <http://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf> , [žiūrėta 2015-11-15]

⁹⁵ Interfax, St. Petersburg, 2014-03-28, Russian Deputy PM Golodets says Russia-China relations are „at their best“ today, <<http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?sid=f306fe7b-4b95-4471-b026-55741c505b5c%40sessionmgr4001&vid=0&hid=4109&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=95264854&db=bwh>> , [žiūrėta 2015-11-15]

⁹⁶ Trenin D., True Partners? How Russia and China see each other, <http://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf> , [žiūrėta 2015-11-15]

Maskvos kaip reiktų bandyti integruotis į pasaulinį žaidimą, nei bandė reguliuoti jos vidaus ar išorinės politikos reikalus.

Antruoju niuansu galima būtų laikyti strateginius skaičiavimus. Rusija tiki, jog Pekino geopolitinės ambicijos yra nukreiptos labiau į rytus ir į pietus, o ne į šiaurę ar į vakarus, tad grėsmė, jog Kinija bandytų įsiveržti į Rusijos teritoriją yra apskaičiuojama kaip labai maža, ar net nulinė.

Trečias niuansas būtų tai, jog Rusija vis dar skeptiškai žiūri į Kinijos progresą: ekonomikos augimo tempai yra suvokiami per pateiktus skaičius, tačiau Kinijos politinė sistema bei valstybės ilgalaikiai tikslai yra nesuprantami, tad šis vieningos strategijos nebūvimo faktas kelia šį skepticizmą Kinijos atžvilgiu⁹⁷.

Taigi atsižvelgiant į santykius, kurie susiformavo XXI a. tarp Kinijos ir Rusijos galima teigti, jog santykiai tarp šių dviejų šalių yra pozityvūs, o bendravimas tarp šių dviejų valstybių lyderių yra ypatingai svarbus. Stiprios bičiulystės tarp šių dviejų valstybių lyderių niekada nebuvo: jie nesikreipia vienas į kitą pirmaisiais vardais ir neatsiriša kaklaraiščių, tačiau visi susitikimai yra labai formalūs ir kryptingi, kadangi abiejų valstybių lyderiai siekia kryptingai vykdyti savo strateginius ir ilgalaikius tikslus. Rusijos lyderiai susitinka su Kinijos atstovais apie 4 – 5 kartus per metus ir per tuos susitikimus jie padarė išvadas, jog kinai yra labiau statiški, tačiau ekonomiškai orientuoti.

Alexander Khramchikhin, kuris yra vienas didžiausių ekstremistų pasisakančių prieš Kinijos – Rusijos santykių svarbą, o tiksliau net ir prieš pačius santykius tarp šių dviejų valstybių, išskiria tam tikrus niuansus, į kuriuos Rusija būtinai turėtų kreipti dėmesį: 1. Kinija yra per daug apgyvendinta ir jai gali prireikti daugiau teritorijos, kurią, anot A. Khramchikhin, ji gali bandyti gauti verždamasi į Rusijos teritoriją. Tai, jog Kinija siekia didinti urbanizacijos lygį prives prie to, jog bus reikalingi miestai, kurie jau egzistuotų ir kurių nereiktų statyti iš naujo, būtent tokie Rusijos miestai kaip Vladivostokas, kurie yra netoli Rusijos – Kinijos sienos būtų ypatingai reikšmingi ir turi būti saugomi nuo kinų invazijos. 2. Kinijai gali pritrūkti ne tik teritorijos, bet ir išteklių. Kinijai tenka importuoti didelę dalį savo šalyje naudojamų resursų, tokių kaip naftos, anglies, dujų bei medienos. 3. Kinija yra gerame kariniame pasiruošime, kaip trečia pagal kariuomenės dydį ir

⁹⁷ Trenin D., True Partners? How Russia and China see each other, <http://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf> , [žiūrėta 2015-11-16]

pajėgas esanti valstybė, ji galėtų bandyti konfliktuoti ir su Rusija⁹⁸. Šie faktoriai yra labiau teorinei nei praktiniai ir nors grėsmę galima būtų laikyti potencialiai reikšmingą, tačiau koalicija tarp Rusijos ir Kinijos yra labiau tikėtina, nei galimai kylančio karo baimė. Rusija kartu ir bijo Kinijos ir neatmeta galimai atsirandantį aljansą dvipolei sistemai atkurti, A. Khramchinkhin tai pavadino „triušio ir smauglio aljansu“⁹⁹.

Levados Centro duomenimis, atliktoje 2014 m. apklausoje 44 proc. apklaustųjų atsakė, jog santykius tarp Rusijos ir Kinijos laiko draugiškais arba labai draugiškais, o dar 35 proc. pasisakė, jog santykiai tarp šių dviejų šalių yra normalūs (žr. 5 lentelę). Kinija yra laikoma numeris trys pagal draugiškumą ir daugiau nei 50 proc. respondentų pasisakė teigiamai vertinę Kinijos vykdomą užsienio politiką Rusijos atžvilgiu¹⁰⁰.

5 lentelė. Rusijos gyventojų nuomonė apie Kiniją 2014 m.

	Respondentų atsakymai (%)
Labai draugiški santykiai	19%
Geri, draugiški santykiai	25%
Normalūs santykiai	35%
Atvėsę santykiai	9%
Įtempti santykiai	7%
Priešiški santykiai	1%
Sunku atsakyti	4%

Šaltinis: Levada Centra, <<http://www.levada.ru/eng/>>, [žiūrėta 2015-11-16]

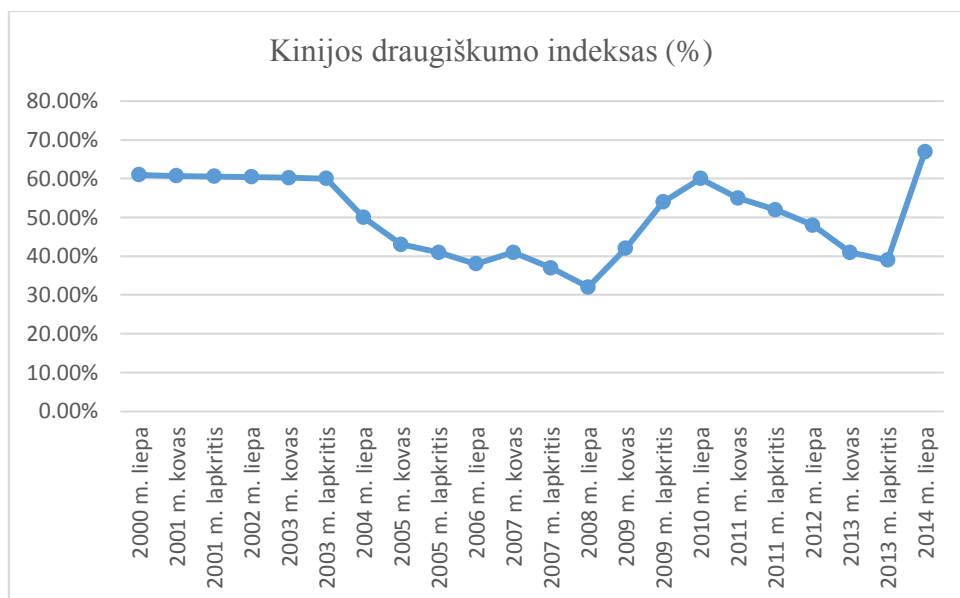
Dar vienas rodiklis, pristatomas Levada centre yra taip vadinamas „draugiškumo indeksas“. Apžvelgus 2000 – 2014 m. draugiškumo indeksą Kinijos atžvilgiu, galima teigti, jog didžioji dalis Rusijos gyventojų vertina Kiniją teigiamai (žr. 13 pav.). Taipogi tyrimo rezultatai parodė, jog susitarimas dėl dujų tiekimo sutarties tarp Kinijos ir Rusijos, 2014 m., buvo vertinamas kaip naudingas arba net labai naudingas. Virš 60 proc. sutinka su šio projekto nauda¹⁰¹.

⁹⁸ Moshes A., Nojonen M., *Russia – China relations*, Helsinki: Ulkopolittinen Instituutti, 2014, p. 60-76

⁹⁹ Khramchinkhin A., *Kak Kitaj razdavit Rossiju*, <<http://www.apn.ru/publications/article20421.htm>>, [žiūrėta 2012-11-24]

¹⁰⁰ Levada Center, *Общественное Мнение – 2014*, <<http://www.levada.ru/old/books/obshchestvennoe-mnenie-2014>>, [žiūrėta 2015-11-16]

¹⁰¹ Ten pat.

13 pav. Kinijos draugiškumo indeksas, nustatytas Rusijos gyventojų atžvilgiu 2000 – 2014 m. Šaltinis: Sudaryta autorės, pagal Levada Centro tyrimų duomenis ir metines ataskaitas, <<http://www.levada.ru>>, [žiūrėta 2015-11-16]

Apibendrinus galima teigti, jog nors Rusijos – Kinijos santykiai yra laikomi draugiškais ir bendradarbiavimo atžvilgiu šios valstybės yra svarbios viena kitai, tačiau nepaisant visko auganti asimetrija, kurią stengiamasi išbalansuoti, vis tiek yra jaučiama ir tai, jog Kinija po truputį įgyja *super* galios statusą nėra draugiškai priimama žinia.

2.2.3. Kinijos formuojamas savo valstybės įvaizdis

Per pastaruosius trisdešimt metų Kinijos augimas buvo labai žymus ir visų pasaulio šalių dėmesys buvo nukreiptas į šios šalies augimo greitį, tendencijas ir pokyčius. Daugelis kitų valstybių gali imti pavyzdį ir pasimokinti kaip svarbu yra integruotis į pasaulį, kurti naujas technologijas, kurti pasaulinio lygio infrastruktūrą bei investuoti į save ir savo žmones. Kaip buvo galima matyti iš antros dalies pirmo poskyrio, Kinija jau tapo antra valstybe po JAV pagal bendrą vidaus produktą, kas ją padarė antrąja pasaulio ekonomika, Kinija pirmauja pagal eksportuojamų prekių ir paslaugų kiekį ir augina savo *technogalios* svorį, tačiau, kaip minėta anksčiau, verta

atkreipti dėmesį, jog Kinijos BVP yra antras pagal dydį pasaulyje, tačiau BVP vienam žmogui vos siekia Baltarusijos, Bulgarijos ir Kolumbijos ir panašių šalių lygį¹⁰².

Vienas pagrindinių fokusų, kuris yra aprašomas Kinijos 2030 strategijoje ir yra dėmesys savo žmonėms ir noras prisidėti prie pasaulio valstybių, kurios turi aukštas pajamas. Tai atsispindi ir 11-ajam ir 12-ajam penkmečio plane, kuriame kalbama apie kokybinį augimą, struktūrines reformas bei ekonomikos efektyvumą. Taip pat tuose planuose yra kalbama apie kaimo – miesto skirtumų išlyginimo bei apie gaunamų pajamų tarpo panaikinimo. Prioritetiniais reformos punktai yra šie: Pirmas, labai svarbus faktorius, ką reikia pakeisti, tai perstruktūrizuoti rinkos ekonomikos bazę: nustatyti naują valstybės valdžios vietą ekonomikoje, reformuoti ir restruktūrizuoti valstybines įstaigas ir bankus, taip pat plėtoti privatųjį sektorių, skatinti konkurenciją bei pagilinti žemės, darbuotojų ir finansinių rinkų reformas. Antra, pagreitinti inovacijų kūrimo greitį, kuris Kinijos įmonėms gali sukurti didesnę pridėtinę vertę. Tačiau Kinijos įmonės turėtų apsvarstyti ne tik jų pačių naudos gavimą, tačiau ir galimybę dalyvauti globaliniuose naujų technologijų tyrimų ir plėtros projektuose. Trečia, pasinaudoti galimybe tapti „žaliems“ per viešojo sektoriaus investicijas, pramonės politiką ir institucijų plėtrą. Žaliosios plėtros skatinimas ir gamtinių resursų tikslingesnis panaudojimas ne tik pakeltų gerovės lygį, bet ir prisidėtų prie Kinijos aplinkosaugos problemų mažinimo. Ketvirta, plėsti ir populiarinti socialinio saugumo galimybių prieinamumą visiems: lygių teisių į darbą, kokybišką sveikatos apsaugos sistemą ir kt. Penkta, sustiprinti šalies fiskalinę sistemą mobilizuojant papildomas pajamas ir užtikrinti vyriausybės finansavimo gavimo galimybes. Šešta, rasti ir naudotis abipusiai naudingais ryšiais su pasauliu, tampant pro aktyvia akcijų paketo turėtoja pasaulinėje ekonomikoje, aktyviai naudotis daugiašalėmis institucijomis ir formuoti pasaulinę valdymo dienotvarkę.

Kinijos augimo tempai per ateinančius metus galimai sulėtės, BVP augimas nuo vidutiniškai 8 proc. per metus, buvusio 2011-2015 m., turėtų nukristi iki apie 5 proc. per 2026-2030 m. Vienas šio kritimo priežastis yra ta, jog didelė dalis prieš tai esančio augimo įvyko dėl žemės ūkio išteklių perkėlimo į gamybą, o pastarieji ištekliai yra riboti. Žiūrint į priekį, tolimesnis kapitalo kaupimas nors ir išliks didelis, tačiau neišvengiamai mažės dėl kapitalo ir darbo santykių augimo. Dar vienas niuansas yra tas, jog Kinijos laukia dideli demografiniai iššūkiai, kurie buvo aptarti antro skyriaus pirmoje dalyje: senyvų gyventojų skaičius augs, o dėl sąlyginai nedidelio

¹⁰² The World Bank, <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>> , [žiūrėta 2015-11-14]

gimstamumo, darbo jėgos kiekis kris ir našta, kurią neš dirbantieji vis sunkės. Čia tikimasi, jog darbuotojai taps labiau produktyvūs dėl vis kylančių algų ir kompetencijos kėlimo galimybių. Visi šie faktoriai prisideda prie neišvengiamo Kinijos augimo tempo lėtėjimo, tai didesnis dėmesys bus skiriamas šalies vidaus ištekliams, didesnės produkcijos ir paslaugų vartojimo skatinimo šalies viduje (čia kalbama apie eksportą ir investicijas). Iššūkis bus palaikyti vidinį augimą ir perstruktūrizuoti transakcijas taip, jog būtų išlaikoma dabartinė pozicija pasaulyje.

Kinijos vizija 2030-iesiems m. apima keturias pagrindines kryptis:

1. Kinija nori tapti *moderne visuomene*: pramonės lygis, pragyvenimo kokybė ir urbanizacija turėtų susilyginti su išsivysčiusiomis pasaulio šalimis. Kinijos visuomenė turėtų turėti modernias vertybes, modernią ekonomiką ir socialinę struktūrą. Ši visuomenė turėtų turėti šiuolaikinę prieigą prie naujų technologijų ir turėtų prisidėti prie kitų valstybių, kurios yra integruotos į šiuolaikinio pasaulio diskursą.

2. Kinija nori tapti *harmoninga visuomene*, o tai nori pasiekti per tris tikslus. Pirma, savo politika jie nori pasiekti socialinių ir ekonominių ribotumo panaikinimą, jog visuomenė galėtų turėti bendrus ekonominius, teisinius ir socialinius standartus, priimtinius visiems. Kinija nori matyti savo visuomenę kaip kultūringą, išsilavinusią ir taikiai besilaikančią taisyklių ir visuomenėje priimtinių normų. Antra, Kinija mato save gyvenančią balanse su gamta ir nori palikti savo žymę, kaip visuomenė, kuri saikingai naudojami reikiama resursais. Ir trečia, Kinija nori būti matoma kaip tolygi partnerė visų valstybių atžvilgiu ir nori prisidėti prie bendrų tikslų, kurių siekia visas pasaulis.

3. Kinija nori tapti *kūrybinga visuomene*, kuri kurtų ateityje dominuojančias konstrukcijas ir kuri galėtų leisti savo valstybės gyventojams atskleisti savo kūrybinį potencialą. Ši vizija yra paremta tuo, kad Kinija nebenori būti vertinama savo „kiekybės“, o nori būti vertinama savo „kokybės“ aspektais. Ji išliks pasaulio fabriku, tačiau didesnis dėmesys eis kokybiniais klausimams spręsti.

4. Kinija nori tapti *visuomene, gaunančia aukštas pajamas*, o šiam tikslui pasiekti bus siekiama iškelti BVP vienam žmogui rodiklį, bus siekiama pakelti vidurinę klasę, kiek įmanoma sumažinti skurdo ribą bei sumažinti nedarbingumo lygį¹⁰³.

¹⁰³ The World Bank, China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society, <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>> , [žiūrėta 2015-11-14]

Jeigu Kinija pasieks savo tikslus ir taps aukštas pajamas gaunančia visuomene 2030 m., tuomet ji taps ir didžiausia pasaulio ekonomika pagal rinkos kainas, tačiau vis tiek didžiausias iššūkis, kurį Kinija turės įveikti greitu metu bus visuomenės senėjimas. Kinija gali greičiau susenti, nei tapti turtinga. Amžiaus skirtumas tarp tų, kuriems yra virš 65 m. ir tų, kuriems yra tarp 15 – 64 m. padvigubės per ateinančius 20 m. Palyginus su šiandienine, 2030 m. Kinijos ekonomika bus žymiai sudėtingesnė, labiau veikiama rinkos bei orientuota ne tiek į prekes, kiek į paslaugas. Jos paslaugų ir finansų integracija bus kur kas gilesnė ir stabilesnė, vyriausybės prioritetai bus makroekonomikos stabilumas ir viešųjų gėrybių užtikrinimas, ir tuo pačiu metu Kinija konkuruos tarptautiniame lygyje kokybiškų produktų atžvilgiu bei jos urbanizacijos lygis bus išaugęs.

Apibendrinus *China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society*, galima daryti išvadas, jog Kinijos dėmesys yra nukreiptas į šalies vidų ir globalios galios koncepcija šiai akimirkai nėra pagrindinis šalies prioritetas. Dėmesys kurti visuomenę, kuri būtų moderni, pasižyminti savo kultūros lygiu, kūryba ir kompetencija kels Kinijos minkštąją galią, o ši, kaip jau buvo minėta anksčiau, sudaro irgi didelę dalį bendros valstybės galios vertinime. Tačiau neverta manyti, jog Kinija apleis ar norės pasitraukti iš savo dabartinės pozicijos, kurią užima pasaulyje šiai dienai, fokusas išliks ir šioje sferoje, tik dabar, kitaip nei anksčiau, dėmesys eis kokybės, o ne tiek kiekybės faktoriui.

Tikslai, keliami *China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society*, yra gerai iliustruojami Gallup 2012 m. atliktame tyrime, kuriuo buvo norima atskleisti kinų požiūrį į pragyvenimo lygį.

Atlikti tyrimai buvo susumuoti ir jų rezultatai bus toliau apžvelgiami darbe.

1. 82 proc. kinų teigė, jog savo šalies ekonomiką jie vertina teigiamai ir, kad gyvenimo lygis per pastaruosius metus yra augantis ir jaučiamas. 2012 m. Kinijos BVP išaugo 7,8 proc. ir nors šis rodiklis buvo kiek mažesnis nei prieš tai buvusių metų, tačiau tai nepakeitė kinų teigiamos nuomonės gyvenimo lygio augimo atžvilgiu. Taip vadinamas ekonominis optimizmas buvo jaučiamas ne tik miestuose, bet ir provincijose. Lygiai tie patys 82 proc. provincialų teigė, jog gyvenimo lygis yra išaugęs.

2. 65 proc. kinų įvertino savo šalies ekonomiką kaip „puikią“ arba „gerą“ (žr. 5 lentelę). 2012 m. rezultatais 58 proc. kinų teigė, jog gali ganėtinai lengvai pragyventi su savo dabartinėmis įplaukomis, 32 proc. kinų teigė, jog yra ganėtinai sunku pragyventi su

savo dabartinėmis įplaukomis, o 10 proc. teigė, jog jie gali komfortiškai pragyventi su savo dabartinėmis įplaukomis. 21 proc. kinų teigė, jog jų ekonomika gali būti laikoma „klestinčia“. Šis rodiklis pakilo daugiau nei dvigubai nuo 2009 m., kuriais tik 9 proc. kinų galėjo pasakyti tą patį¹⁰⁴.

5 lentelė. Kinų požiūris į savo šalies ekonomiką.

	Kinai (%)
Puikiai	17
Gerai	48
Patenkinamai	29
Nepakankamai	3

Šaltinis: Gallup tyrimų centras, < http://www.gallup.com/poll/162965/opinion-briefing-china-strengths-weaknesses.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles >, [žiūrėta 2015-11-14]

Kinai teigiamai vertina savo ekonomiką ir optimistiškai žiūri į savo ateitį, tačiau nors ekonominis optimizmas ir egzistuoja yra daugelis indikatorių, kurie parodo, jog patys kinai dar nevisapusiškai jaučia kokį poveikį turi jų ekonomikos augimas jiems patiems. Gaunamų pajamų saugumo jausmas išlieka ganėtinai stabilus, ir tik maža kinų galis įvardina kaip klestinčią, nors pasauliniu mastu rodikliai yra kur kas didesni. Ispanijoje ar Italijoje daugiau žmonių įvardina savo ekonomiką kaip klestinčią, nors jie yra ganėtinai gilioje finansinėje krizėje. Kinija bando save parodyti kaip augančią ir stabilią galią, jos žmonių nuomonė yra ganėtinai skeptiška. *China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society* strateginis planas yra nukreiptas labai teisinga linkme – į jos gyventojus, ir būtent fokusas į 1.3 mlrd. žmonių gali lemti teigiamą pasikeitimą šalies viduje, kuris bus reflektuojamas į išorę, kadangi šiuo metu nors Kinija geopolitiškai yra panašioje pozicijoje kaip JAV, pagrindinis indikatorius – valstybės gyventojai – kur kas mažiau patenkinti esama situacija nei JAV¹⁰⁵.

2015 m. buvo atlikta Gallup studija, siekiant įvertinti koks vyrauja Kinijoje požiūris į prekybos didinimą. Nors Kinija šiuo metu nevykdo derybų dėl įstojimo į transatlantinį

¹⁰⁴ Dugan A., Opinion Briefing: U. S. vs. China – Strengths and Weaknesses, <http://www.gallup.com/poll/162965/opinion-briefing-china-strengths-weaknesses.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]

¹⁰⁵ Ten pat.

bendradarbiavimo forumą, tačiau sąlygos įstojimui į laisvos prekybos zoną yra sudarytos. 69 proc. Kinų pasisako teigiamai dėl prekybos apimčių didinimo, jie teigia, jog produktų ir paslaugų prieinamumas iš šalių, kurios yra kitame pasaulio gale, sudaro teigiamą poveikį valstybei. Ir kaip jau aptarta anksčiau, nors ekonominio augimo tempai šiek tiek sulėtėjo, Kinijos vartojimas yra vis dar augantis, tad įvežama produkciją iš kitų rinkų yra teigiamai vertinama. 63 proc. kinų pasisakė teigiamai dėl užsienio investicijų ir užsienio įmonių statymo Kinijoje. Tik 26 proc. teigia, jog daromas neigiamas poveikis, kuomet yra pastatoma gamykla užsienio kapitalo lėšomis. Šių rezultatų analizė buvo daroma dėl siekio suvokti ar transatlantinis bendradarbiavimas sukeltų labiau teigiamą ar labiau neigiamą požiūrį. Kaip matome iš pateiktų rezultatų, kinų nuomonė, šitoks bendradarbiavimo formatas bus priimtas labiau teigiamai, o rezultatai, anot kinų, irgi turėtų teigiamai paveikti šalies ekonomiką. Norint suvokti kuri kinų dalis palankiau vertina tarptautinę prekybą, respondentai buvo sudalinti pagal amžių (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Kinų požiūris į tarptautinę prekybą (pagal amžių).

	Pasisakantys, jog tarptautinės prekės ir pasaugos yra gerai Kinijai (%)	Pasisakantys, jog didėjanti prekyba dažniausiai padeda vietinėmis kompanijomis (%)	Pasisakantys, jog didėjanti prekyba dažniausiai padeda Kinijos darbo jėgai (%)	Pasisakantys, jog didėjanti prekyba dažnai padeda Kinijos ekonomikai (%)
15 – 24 m.	79	83	72	70
25 – 35 m.	73	80	73	71
35 – 49 m.	69	72	69	62
Virš 50 m.	61	66	59	56

Šaltinis: Gallup tyrimų centras, <http://www.gallup.com/poll/185003/majority-chinese-benefits-trade.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , [žiūrėta 2015-11-14]

Kinai, kurių amžius nesiekia 35 m. tarptautinės prekybos didėjimą vertina geriau nei vyresni respondentai. 7-ni iš 10-ties kinų, kurių amžius nesiekia 35 m. teigia, jog auganti prekyba tarp Kinijos ir kitos šalies dažniausiai teigiamai paveikia Kinijos darbo jėgos augimui, palyginti – tik 6-ši iš 10-ties kinų, kurių amžius siekia virš 50 m. pritaria tokiai nuomonei. Respondentai,

turintys aukštą išsilavinimą yra linkę vertinti tarptautinę prekybą geriau, nei tie, kurie baigė tik vidurinę, tačiau tendencija išlieka ta pati, tarptautinė prekyba vertinama labiau teigiamai nei neigiamai. Taipogi palygintinai maža kinų dalis (apie 20 – 26 proc.) teigia neturintys nuomonės šia tema, tačiau tai vyrauja žmonių grupėje, kurių amžius siekia virš 50 m., o jaunesni respondentai beveik visi turėjo savo nuomonę šiuo klausimu. Tai, matyt, yra dėl to, jog jaunesnioji karta užaugo su tarptautinės prekybos buvimu, o senesnioji karta vis dar sunkiai pratinasi prie tokių Kinijos pokyčių ir jos pozicijos pasaulinėje rinkoje. Apibendrinant šį tyrimą galima teigti, jog jaunesni ir labiau išsilavinę Kinijos piliečiai mato didelį privalumą tarptautinės prekybos didinime ir teigiamai atsiliepią apie tarptautinių produktų ir pasaulių gavimą ir tiekimą jų šalies, o minėtąjį procesą vertina palankiai šalies ekonomikos kėlimo procesui užtikrinti¹⁰⁶.

Apibendrinus šį skyrių galima daryti išvadą, jog nors Kinijos galia yra sparčiausiai išaugusi XXI a. galia, pagal tam tikrus rodiklius ji gali būti traktuojama kaip besivystanti valstybė. Kinijos BVP sudaro apie 15 proc. viso pasaulio BVP, bet BVP dalis, tenkanti vienam žmogui siekia vos Bulgarijos lygį. Karinė šios šalies galia taipogi yra vis dar auganti, o vykstantis kariuomenės ir įrangos modernizavimas prisidės prie jos galio augimo. Taipogi Kinija yra viena sparčiausiai technologiškai besivystančių valstybių, kurios kuriamos technologijos eksportuojamos visame pasaulyje. Ir nors atrodo, jog ši valstybė galėtų kelti grėsmę JAV hegemono statusui, JAV gyventojai Kiniją vertina palankiai. Nors, jų manymu, Kinija yra stipriausia pasaulio ekonomika, bet tai nekėlia grėsmės. Karinė galia yra vienintelis kriterijus, ką JAV gyventojai įvardina kaip galimai kylančią grėsmę, tačiau bendradarbiavimas tarp šių dviejų pasaulio valstybių yra vertinamas palankiai. Tą patį galima teigti ir remiantis Rusijos gyventojų nuomone. Kinija jiems, taip pat, labiau draugas nei priešas. Bendradarbiavimas tarp šių dviejų valstybių yra laikomas pozityviu dalyku ir bendra nuomone, Kinija nėra priešas. Patys Kinai savo dėmesį koncentruoja ne tiek ties jos galios, kiek ties jos visuomenės skatinime ir geresnio gyvenimo kūrimu. Siekiama padidinti savo ekonominę ir technologinę galią, per gyventojų mokymus ir jų sąlygų gerinimą, tad galios projekcija yra labiau į save, nei į išorę.

¹⁰⁶ Lyons L., Majority of Chinese See Benefits from Trade, <http://www.gallup.com/poll/185003/majority-chinese-benefits-trade.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2015, [žiūrėta 2015-11-15]

IŠVADOS

1. Kinija yra autoritarinė valstybė, reformavusi savo politinę ir ekonominę sistemas po Šaltojo Karo pabaigos, ir sukūrusi naujas politines ir ekonomines plėtros galimybes bei sėkmingai jas realizavusi. Rusija siekdama atkurti dvipolę pasaulio sistemą siekia integruoti Kiniją į savo politinius procesus, tačiau išlieka rizika, jog tokiuose santykiuose dominuos Kinija. Nors Rusijos ir Kinijos aljanso atsiradimas, norint išstumti JAV iš jos hegemono pozicijos gali būti potencialiai stiprus, tačiau šių dviejų valstybių kultūriniai skirtumai sudarytų didelius sunkumus šio aljanso egzistavimui.

2. Kinijos ekonomikos augimas, ar net galimybė tapti pirmąja pasaulio ekonomika, pagal mano nagrinėtus galios parametrus, nesuponuoja jos tapimo pirmąja pasaulio galia, tačiau neabejotinai tikėtina pasaulio galių balanso korekcija, ypač Eurazijos regione.

3. Identifikavus ir išanalizavus valstybės galios sudedamąsias dalis, galima teigti, jog norint įvertinti valstybės galią reikia atlikti jos demografijos, ekonomikos, karinės galios ir technologijų analizę. Tačiau šiuos rodiklius reikia pasverti ir pagal jų svarbą, nes vien tik tušti skaičiai realios situacijos neparodo. Kinijos gyventojų skaičius yra didžiausias pasaulyje, tačiau Kinijos visuomenė ir jos gyventojai sensta, o gimstamumas yra vis mažėjantis. Šalies ekonomika yra antra pasaulyje po JAV, ji gamina apie 15 proc. bendro šalies BVP, tačiau BVP dalis tenkanti vienam žmogui yra apytikriai Bulgarijos lygio. Karinė galia yra trečia pagal dydį po JAV ir Rusijos, o armijos modernizavimas leidžia šiai galiai augti. Taipogi Kinija siekia atsikratyti „pasaulio gamyklos“ įvaizdžio ir siekia vystyti savo aukštąsias technologijas ir jų panaudojimą ir tokiu būdu auginti savo technogalios svorį. Kinijos technogalia, mano manymu, turi didžiausią potencialą iškelti bendrą šalies galią dar aukščiau.

4. Atlikta JAV ir Rusijos atliekamų rinkos tyrimų centrų rezultatų analizė. Buvo nustatyta, jog JAV žvelgia į Kiniją labiau kaip į draugą, nei į priešą, tačiau daugelis JAV gyventojų pripažįsta Kinijos galios viešpatavimą pasaulyje. Tačiau ekonominė galia jiems nekelia susirūpini grėsmingiau jiems atrodo vis auganti karinė Kinijos galia, tačiau gyventojai yra vis vien linkę teigti, jog bendradarbiavimas tarp šių valstybių atneša abipusę naudą ir noras komunikuoti išlieka. Panašūs rezultatai buvo gauti ir atlikus ir susumavus Rusijos gyventojų tyrimą. Rusija nežvelgia į Kiniją kaip į grėsmę ir 2004 m. valstybės sienos nutarimas pagilino šiuos santykius. Rusija žvelgia į Kiniją labiau kaip į partnerį, kurį galima dalinai palenkti savo

kryptimi, o tai ypatingai svarbu Jungtinių Tautų saugumo tarybos nagrinėjama klausimai, kur Kinija yra pastovus narys su *veto* teise. Tad apibendrinus JAV ir Rusijos gyventojų nuomone, Kinija nėra laikoma didelė grėsmė ir yra labiau vertinama kaip partneris.

5. Remiantis Kinijos gyventojų nuomone ir strateginiais dokumentais, galima teigti, jog patys kinai savęs nepozicionuoja kaip *supervalstybės* ir jų tikslas yra palaikyti draugiškus ryšius tarp valstybių. Kinija yra pirma valstybė pasaulyje pagal eksportuojamų prekių kiekį, o glaudūs ryšiais tarp kaimyninės Rusijos ir didžiausios pasaulio vartotojos – JAV yra itin svarbūs. Kinija mato save labiau regionine galia ir pagal strateginių dokumentų ir 12 penkmečio plano duomenis galima teigti, jog Kinija labiau fokusuosis į savo gyventojų gerovę, o ne į kažkokio statuso siekimą. Kinija nori tapti modernia, harmoninga ir kūrybinga visuomene, o tokios visuomenės išauginimas skatintų ir jų ekonominę, karinę ir technologinę galią.

REKOMENDACIJOS

Kinija, kaip šalis – partnerė, yra svarbi tiek JAV, tiek Rusijai. Ypatingai didelis dėmesys yra skiriamas iš Rusijos pusės. Pasibaigus Šaltajam Karui ir žlugus dvipolei sistemai, pasaulio hegemonu tapo JAV. Šios valstybės dominavimas yra nepriimtinas Rusijai, tad norint atstatyti dvipolę sistemą, Rusija, pasirinko Kiniją, kaip savo strateginę partnerę, tačiau rizika, jog Kinija dominuos šiuose santykiuose yra didelė. Kinijos valstybės galia, XXI a. eigoje, nuolatos augo ir, remiantis Pasaulio Banko prognozėmis, nors tempas gali lėtėti, tačiau augimas bus pastovus ir per ateinančius 20 m., tad tiek JAV, tiek Rusija sieks toliau bendradarbiauti su šia valstybe ir palaikyti kuo įmanoma glaudesnius ir šiltesnius santykius.

Darbo autorės siūlymai:

1. Toliau stebėti Kinijos galios augimo tempus ir atsižvelgus į šiuos rodiklius skatinti glaudesnę bendradarbiavimą tarp Kinijos ir JAV bei Kinijos ir Rusijos.
2. Palaikyti draugiškus ryšius su Rusija, bet nesileisti būti įtraukiamai į Rusijos vykdomus žaidimus prieš JAV, kadangi tai galėtų sugadinti ryšius tarp Kinijos ir JAV.
3. Kinijai orientuotis labiau į savo vidinius šalies galios išteklius – ypatingai į savo gyventojus, ir remiantis *China 2030* strategija skatinti savo visuomenės pragyvenimo lygio gėrėjimą.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Literatūra

Knygos, moksliniai straipsniai, studijos

1. Bitzinger R. A., *China's Double-Digit Defence Growth*, <<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-03-19/chinas-double-digit-defense-growth>> , 2015, [žiūrėta 2015-11-15]
2. Blair A., Curtis S., *International Politics: An Introductory Guide*, Edinburgh University Press, 2009
3. Booth K., Smith S., *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Algarvė, 2000
4. Brzezinski Z., *Nebevaldomas pasaulis: Globalinė sumaištis XXI amžiaus išvakarėse*, Tvermė, 1999
5. Budrytė-Kvietkauskienė R., Šiuolaikinės tarptautinės sistemos polinės struktūros transformacija, <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2008~ISSN_2029-0225.V_4.PG_23-36/DS.002.0.01.ARTIC> , [žiūrėta 2015-11-18]
6. Buzan B., *Žmonės, Valstybės ir Baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo Karo*, Vilnius: Eugrimas, 1997
7. Dugan A., *Americans View China Most Unfavorably*, <http://www.gallup.com/poll/167498/americans-view-china-mostly-unfavorably.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2014, [žiūrėta 2015-11-13]
8. Dugan A., *Opinion Briefing: U. S. vs. China – Strengths and Weaknesses*, <http://www.gallup.com/poll/162965/opinion-briefing-china-strengths-weaknesses.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , 2013, [žiūrėta 2015-11-14]
9. English S., *Americans, Opinion Leaders See U. S. – China Ties as Friendly*, <http://www.gallup.com/poll/152618/Americans-Opinion-Leaders-China-Ties-Friendly.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2012, [žiūrėta 2015-11-14]

10. English S., Americans Split on Whether China's Economy is Good for U. S., <http://www.gallup.com/poll/153860/Americans-Split-Whether-China-Economy-Good.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , 2012, [žiūrėta 2015-11-14]
11. Frankel J., *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*, Kaunas: Litterae Universitatis, 1993
12. Heywood A., *Key Concepts in Politics and International Relations*, New York: Palgrave, 2015
13. Holis M., Smith S. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*, Vilnius: ALK Tyto Alba, 1998
14. Jones J. M. In U.S., More See China as Friend Than Foe, <http://www.gallup.com/poll/162935/u.s.-more-see-china-friend-foe.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]
15. Jones J. M., Americans See China's Economic Power as Diminished Threat, <http://www.gallup.com/poll/181733/americans-china-economic-power-diminished-threat.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles> , 2015, [žiūrėta 2015-11-14]
16. Jones J. M., In U. S., The Majority Still Names China as Top Economic Power, <http://www.gallup.com/poll/160724/majority-names-china-top-economic-power.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2013, [žiūrėta 2015-11-14]
17. Keohane R. O., Nye J. S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and Company, 1989
18. Kissinger H., *Diplomatija*, Vilnius: Pradai, 2003
19. Khranchinkhin A., Kak Kitaj razdavit Rossiju, <<http://www.apn.ru/publications/article20421.htm>>, [žiūrėta 2012-11-24]

20. Lebow R. N., *The Long Peace, the End of the Cold War and the Failure of Realism*, <http://www.jstor.org/stable/2706932?seq=1#page_scan_tab_contents> , [žiūrėta 2015-11-30]
21. Lyons L., *Majority of Chinese See Benefits from Trade*, <http://www.gallup.com/poll/185003/majority-chinese-benefits-trade.aspx?g_source=China&g_medium=search&g_campaign=tiles>, 2015, [žiūrėta 2015-11-15]
22. Lopata R., *Tarptautinių santykių istorija*, Vilnius: Arlila, 2001
23. Morgenthau H. J., *Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos*, Vilnius: Margi raštai, 2011
24. Moshes A., Nojonen M., *Russia – China relations*, Helsinki: Ulkopolittinen Instituutti, 2014
25. Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004
26. Nye J. S., *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*, New York: Pearson, Longman, 2005
27. Statkus N., Motieka E., Laurinavičius Č., *Geopolitiniai kodai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004
28. Trenin D., *True Partners? How Russia and China see each other*, <http://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf> , [žiūrėta 2015-11-15]
29. Vareikis E., *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*, Kaunas: VDU, 2005
30. Whiton C., *Smart Power: Between Diplomacy and War*, Washington, D.C.: Potomac Books, 2013

Straipsniai periodiniuose leidiniuose

31. Interfax, St. Petersburg, 2014-03-28, Russian Deputy PM Golodets says Russia-China relations are „at their best“ today, <<http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?sid=f306fe7b-4b95->

4471-b026-

55741c505b5c%40sessionmgr4001&vid=0&hid=4109&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#AN=95264854&db=bwh>, [žiūrėta 2015-11-15]

2. Šaltiniai

Pasaulio Banko dokumentai

32. The World Bank, *China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society*, <<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf>>

Levada tyrimo centro dokumentai

33. Levada Center, *Общественное Мнение* – 2014, <<http://www.levada.ru/old/books/obshchestvennoe-mnenie-2014>>, [žiūrėta 2015-11-16]

34. Levada Center, *Общественное Мнение* – 2013, <<http://www.levada.ru/sites/default/files/om13.pdf>>, [žiūrėta 2015-11-16]

35. Levada Center, *Общественное Мнение* – 2012, <http://www.levada.ru/sites/default/files/om-2012_0.pdf>, [žiūrėta 2015-11-16]

36. Levada Center, *Общественное Мнение* – 2011, <<http://www.levada.ru/old/books/obshchestvennoe-mnenie-2011>>, [žiūrėta 2015-11-16]

37. Levada Center, *Общественное Мнение* – 2010, <<http://www.levada.ru/old/books/obshchestvennoe-mnenie-2010>>, [žiūrėta 2015-11-16]

Kitų institucijų dokumentai

38. Global Power, <http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china> , [žiūrėta 2015-11-15]

39. Ministry of Housing and Urban – Rural Development of the People’s Republic of China (MOHURD), <<http://www.mohurd.gov.cn/>> , [žiūrēta 2015-11-15]
40. National Bureau of Statistics of China, <<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/zk/html/Z0201E.htm>>, [žiūrēta 2015-10-09]
41. National Ranking, <<https://nationranking.wordpress.com/2011/03/06/2011-npi/>> , [žiūrēta 2015-11-07]
42. Stockholm International Peace Research Institute, <<http://milexdata.sipri.org/result.php4>>, [žiūrēta 2015-10-18]
43. United Nations, *2015 Revision of World Population Prospects*, <<http://esa.un.org/unpd/wpp/>> , [žiūrēta 2015-10-17]
44. United States Department of Defense, Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China, <<http://www.defense.gov/>> , [žiūrēta 2015-11-16]
45. World Intellectual Property Organization, <http://www.wipo.int/export/sites/www/ipstats/en/wipi/2014/pdf/wipi_2014_designs.pdf> , [žiūrēta 2015-11-07]
46. World Intellectual Property Organization, <http://www.wipo.int/members/en/details.jsp?country_id=38#tools>, [žiūrēta 2015-11-07]

ANOTACIJA

Mikalauskaitė G. XXI a. Kinijos galios tyrimas/ Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas: doc. dr. A. Valionis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015. – 73 p.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota reali Kinijos valstybės galia ir Kinijos galios įvaizdis tarptautinėje arenoje. Pirmoje darbo dalyje apibrėžiama valstybės galios koncepcija, jos sudedamosios dalys ir skaičiavimo problematika. Antroje darbo dalyje atliekamas realios Kinijos galios apskaičiavimas ir jos kitimas XXI a. eigoje bei pateikiama koks Kinijos galios įvaizdis yra susidaręs JAV ir Rusijos gyventojų akimis. Taipogi šioje dalyje yra nurodoma, kokią poziciją pasaulyje nori užimti patys kinai.

Raktiniai žodžiai: valstybės galia, ekonominė galia, karinė galia, technogalia.

ANNOTATION

Mikalauskaitė G. China's Power Analysis in the 21st Century / International Politics and Economics Master Thesis. Supervisor: doc. dr. A. Valionis. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2015. – 73 p.

The main objectives of the master thesis are to analyse the real state power of China and to compare it to the image that China's power has in the international arena. The first Chapter defines the concept of state power and its components as well as the problems of the calculation of the state power. The second Chapter carries out the calculations of the real China's state power and its evolution in the twenty-first century and also it provides information what image the US and Russian people have on the state power of China. Also in the same Chapter information is provided on how China views their power and how they position themselves in the world.

Keywords: state power, economical power, military power, techno power.

SANTRAUKA

Mikalauskaitė G. XXI a. Kinijos galios tyrimas/ Tarptautinės politikos ir ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas: doc. dr. A. Valionis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015. – 73 p.

Pasibaigus Šaltajam Karui išnyko tuometinė vyravusi dvipolė pasaulio sistema, o JAV iškilo kaip pasaulio hegemonas. Kinija sugebėjo reformuoti savo politinę ir ekonominę sistemas ir sukūrė naujas plėtros galimybes bei sėkmingai jas realizavo. Kinijos ekonomikos augimas, ar net galimybė tapti pirmąja pasaulio ekonomika, nesuponuoja jos tapimo pirmąja pasaulio galia, tačiau neabejotinai tikėtina pasaulio galių balanso korekcija, ypač Eurazijos regione.

Pagrindinis darbo objektas – Kinijos valstybės galia. Darbe analizuojant valstybės galios sandarą, aptariant jos sudedamąsias dalis ir skaičiavimo problematiką bandoma identifikuoti kokia yra reali Kinijos galia. Taip pat analizuojama kokį Kinijos galios įvaizdį yra susiformavę JAV ir Rusijos gyventojai bei aptariama kaip patys Kinai suvokia savosios valstybės galią. Darbo tikslui pasiekti buvo išsikelti ir įvykdyti tokie uždaviniai: Išanalizavus tradicinę galios sampratą, per realizmo prizmę, išskirti kietosios, minkštosios ir protingosios galios elementus bei paaiškinti valstybės galios skaičiavimo problematiką. Iširti kaip kito Kinijos valstybės galia, vertinant ją per jos demografiją, ekonominę, karinę ir technologinę galią XXI a. eigoje ir įvertinti kokia yra šios valstybės galia šiai dienai. Apžvelgti kaip JAV ir Rusija mato Kinijos valstybės galią ir nustatyti kaip Kinija save pozicionuoja pasaulio arenoje.

Įvykdžius uždavinius ir atlikus tyrimą, galima daryti išvadas, jog reali Kinijos valstybės galia XXI a. eigoje pastoviai augo. Šiuo metu Kinija yra pirma valstybė pagal eksportuojamų prekių kiekį, antra – pagal BVP, trečia – pagal karinę galią. Nors JAV iš dalies jaučią grėsmę dėl Kinijos karinio biudžeto augimo, tačiau jie vertina Kinija kaip sąjungininką, o ne kaip priešą ir linkę šios galios iškilimą vertinti teigiamai. Rusija taipogi žiūri į Kiniją labiau kaip į sąjungininką. Rusija siekdama atkurti dvipolę pasaulio sistemą siekia integruoti Kiniją į savo politinius procesus, tačiau išlieka rizika, jog tokiuose santykiuose dominuos Kinija. Kinija mato save labiau regionine galia ir pagal strateginių dokumentų ir 12 penkmečio plano duomenis galima teigti, jog Kinija labiau fokusuosis į savo gyventojų gerovę, o ne į statuso siekimą. Kinija nori tapti modernia, harmoninga ir kūrybinga visuomene, o tokios visuomenės išauginimas skatintų ir jų ekonominę, karinę ir technologinę galią.

SUMMARY

Mikalauskaitė G. China's Power Analysis in the 21st Century/ International Politics and Economics Master Thesis. Supervisor: doc. dr. A. Valionis. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Institute of Political Science, Mykolas Romeris University, 2015. – 73 p.

After the end of the Cold War the prevailing bipolar world system has ceased and the US emerged as the world's hegemon. China managed to reform its political and economic systems and ensured new opportunities for development, achieving great success. China's economic growth or even the opportunity to become the first economy in the world does not imply her becoming the first world power, but certainly it is likely that the world's power balance will change, particularly in the Eurasian region.

The main object of this master's thesis is China's power. The thesis analyzes the structure of state power through consideration of its components and arising problems in identifying the real power of China is. It also analyzes how China's power is perceived in the US and in Russia and also discusses whether Chinese are aware of their own state power. The following tasks were accomplished in order to fulfill the aim of the thesis: analysis of the traditional concepts of power, through the prism of realism, in order to distinguish hard, soft and smart power components and to explain the computing problems of the calculation of a state power; examination of the evolution of China's state power by assessing its demographic, economic, military and technological power; overview of how the US and Russian people perceive China's state power and how China positions itself in the world stage.

After evaluation and investigation of the tasks it can be concluded that the real power of China rose continually during the 21st century. Nowadays, China is the first country in the world according the volume of exported goods, the second in terms of GDP, the third in terms of military expenses. While the US partly feels threatened by the growth of the Chinese military budget, but they see China more as an ally rather than an enemy. Russia as well as views China an ally. Russia would like to restore the bipolar world system and aims to integrate China into their political processes, but the risk of such a relationship is that China would dominate. China, on the other hand, see themselves as a regional, rather than a global power, and is focused on the welfare of their population, rather than in pursuit of a status. China wants to become a modern, harmonious and creative society, and by this they would increase their economic, military and technological power.